

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Αρετή Η. Μπένου

Πτυχίο Ναυτιλιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιώς

Υποβληθείσα για το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα
στη Διοίκηση Επιχειρήσεων – Μάνατζμεντ Τουρισμού

Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

2003

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ			I
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ		
1.1	Τι είναι ο Τουρισμός		1
1.2	Η ανάπτυξη του τουρισμού		3
1.3	Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό.		5
1.3.1	Επιπτώσεις στην οικονομία		6
1.3.2	Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό		11
1.4	Η σημασία του τουρισμού στην Ευρωπ. Οικονομία		12
1.5	Τουρισμός και Ελλάδα		
1.5.1	Τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού		15
1.5.2	Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία		17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ		
2.1	Η μαζικοποίηση του τουρισμού		19
2.2	Μαζικός τουρισμός και περιβάλλον		21
2.3	Ειδικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού		22
2.4	Σύγχρονες τάσεις και προβλήματα του σύγχρονου μαζικού τουρισμού.		23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ		
3.1	Εξέλιξη		26
3.2	Συνέπειες		27
3.3	Λόγοι που επέβαλαν το σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.		28
3.4	Αξιολόγηση προγραμμάτων και σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης.		29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ	4	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
	4.1	Εισαγωγή	33
	4.2	Η κατάσταση του πλανήτη	34
	4.3	Το περιβάλλον και η προστασία του	35
	4.4	Κατάρτιση πολιτικής για το περιβάλλον	36
	4.5	Η σύγχρονη πολιτική για το περιβάλλον	37
	4.6	Περιβάλλον και ανάπτυξη	39
	4.7	Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος	40
	4.7.1	Περιβαλλοντικές επιπτώσεις	42
	4.7.2	Κοινωνικές και πολιτιστικές πιέσεις	45
	4.8	Περιβαλλοντικές απειλές κατά του τουρισμού	46
	4.9	Συμβολή του τουρισμού στην διατήρηση / προστασία του περιβάλλοντος.	47
	4.10	Τουρισμός και Περιβάλλον Αξονες τουριστικής πολιτικής του ΕΟΤ	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ	5	ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	
	5.1	Τι είναι βιώσιμη ανάπτυξη	52
	5.2	Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	53
	5.3	Η έννοια της ποιότητας	56
	5.4	Όροι βιώσιμης ανάπτυξης	
	5.4.1	Προϋποθέσεις / Ενέργειες	57
	5.4.2	Επιδιώξεις / Αποτελέσματα	59
	5.5	Κριτήρια βιώσιμης ανάπτυξης	60
	5.6	Επιτροπή των Ην. Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	63
	5.7	Μέσα και εργαλεία για την επιχειρησιακή εφαρμογή της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.	66
	5.8	Φορείς που εμπλέκονται στη διαμόρφωση μιας πολιτικής για το βιώσιμο τουρισμό.	69

5.9	Στόχοι πολιτικής στο πλαίσιο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	
6.1	Πρότυπο βιώσιμου τουρισμού με χρήση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.	73
6.2	Οικοτουρισμός	76
6.3	Ανάπτυξη του οικοτουρισμού	77
6.4	Αρχές οικοτουριστικής ανάπτυξης	78
6.5	Στόχοι οικοτουριστικής ανάπτυξης	79
6.6	Σχεδιασμός οικοτουριστικού προγράμματος	81
6.7	Βασικά στάδια σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης οικοτουριστικού προγράμματος.	82
6.8	Η έννοια της φέρουσας ικανότητας	83
6.9	Προοπτικές ανάπτυξης του οικοτουρισμού	84
6.10	Οι εμπλεκόμενες ομάδες για την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού.	85
6.11	Η σημασία και η πολυπλοκότητα προσδιορισμού της οικοτουριστικής ζήτησης.	85
6.12	Ζήτηση για οικοτουρισμό	87
6.13	Η ζήτηση για οικοτουρισμό στην Ελλάδα	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	93
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		96

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Επιθυμώ να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέβαλαν με την υποστήριξή τους στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Ειδικότερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή Κο Σωτήριο Καρβούνη για την πολύτιμη βοήθεια του, αλλά και την εποικοδομητική του συνεργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Τι είναι ο Τουρισμός

Οι εννοιολογικές προσεγγίσεις και οι ορισμοί του τουρισμού ποικίλουν ανάλογα με το συγκεκριμένο πλαίσιο στο οποίο εξετάζονται.

Στον επίσημο ορισμό από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού,

«Ο τουρισμός θεωρείται μια δραστηριότητα που περιλαμβάνει κάθε είδους μετακινήσεις που πραγματοποιούνται είτε διαμέσου διεθνών συνόρων (αλλοδαπός) είτε όχι (ημεδαπός), με διάρκεια πάνω από 24 ώρες». [1]

Η λέξη τουρισμός πρωτοεμφανίζεται στις αρχές του 19ου αιώνα, αλλά η δραστηριότητα που υποδηλώνει δεν είναι τόσο πρόσφατη αλλά εξελίχθηκε παράλληλα με τα στάδια που διαμόρφωσαν την ανθρωπότητα κατά τη διάρκεια των τελευταίων χιλιετηρίδων. [2]

Ο τουρισμός ως μια δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου, αναφέρεται σε μια σειρά από αλληλεξαρτώμενες διαδικασίες και διακρίνεται ως προς τη φύση του σε τρεις διαστάσεις :

- *Οικονομική διάσταση*

Διαδικασίες παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης υπηρεσιών και αγαθών. Πραγματοποιείται μια ανταλλαγή μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών προϊόντων και υπηρεσιών. Το τουριστικό προϊόν περιλαμβάνει μια σειρά στοιχείων, τόσο χειροπιαστά αγαθά και φυσικά αντικείμενα, που προσφέρονται για κατανάλωση στην τουριστική αγορά, όσο και άυλα αγαθά που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της τουριστικής εμπειρίας.

- *Κοινωνικο-πολιτιστική διάσταση*

Η διάσταση αυτή του τουρισμού περιλαμβάνει διαδικασίες αλληλεπίδρασης, επικοινωνίας αλλά και ανταλλαγών μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων με διαφορετικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά.

- *Χωρική-περιβαλλοντική διάσταση*

Περιέχει τις διαδικασίες δημιουργίας χρήσης και διαχείρισης φυσικών και ανθρωπογενών πόρων σε δεδομένο χώρο.

Οι τουριστικοί πόροι είναι σε μεγάλη έκταση φυσικοί – οικολογικοί. Πολλές από τις δραστηριότητες του τουρισμού ή της υπαίθριας αναψυχής απαιτούν ποικίλους πόρους για να πραγματοποιηθούν. Από την άλλη πλευρά, τόσο οι ιδιότητες όσο και οι συνθήκες του φυσικού – οικολογικού περιβάλλοντος οριοθετούν ορισμένες δυνατότητες και περιορισμούς ή ακόμα και τους όρους ως προς τον τύπο τουριστικής ανάπτυξης. [3]

Εκτός από τις παραπάνω δραστηριότητες ο τουρισμός, ως ένα δυναμικό και ανοικτό σύστημα, συγκροτείται από διάφορους αλληλεξαρτώμενους παραγωγικούς

τομείς, φορείς και επιχειρήσεις, που εξυπηρετούν συγκεκριμένες τουριστικές αγορές. Η κατανόηση της σύνθεσης και κυρίως της λειτουργίας του τουριστικού συστήματος μιας χώρας θεωρείται σημαντική για μια σωστή ανάλυση και έναν ολοκληρωμένο σχεδιασμό που στοχεύει στον ορθολογικό και αποτελεσματικό συνδυασμό πόρων και ζήτησης, επιδιώκοντας παράλληλα τη μεγιστοποίηση της συνολικής απόδοσης και λειτουργίας του συστήματος. [4]

Σήμερα, ο τουρισμός αποτελεί ένα αυτοδύναμο φαινόμενο, συνώνυμο της κατανάλωσης και του ελεύθερου χρόνου. Παρουσίασε μια ταχύτατη εξάπλωση και μια κοινωνική αποδοχή σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης καθημερινότητας.

1.2 Η ανάπτυξη του τουρισμού

Η ενηλικίωση του τουριστικού φαινομένου συμπίπτει με τη μαζικοποίησή του και τη μεγέθυνσή του, η δε οικονομική και κοινωνική σημασία του χαρακτηρίζεται μεγάλη, έστω κι αν αμφισβητείται εξαιτίας της ετερογένειας και της συνθετότητάς του. [5]

Μπορούμε να παρατηρήσουμε τη δυναμική πορεία της ανάπτυξης του λαμβάνοντας υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία :

- Σταθερή αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης των κυριότερων δεικτών του στην περίοδο 1950-1995, παρά τις σημαντικές κοινωνικές ανακατατάξεις σε παγκόσμιο επίπεδο και την οικονομική κρίση.

- Τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (ΠΟΤ) ότι οι ίδιοι ρυθμοί (3% με 4,5% ετησίως) θα συνεχιστούν έως το 2010, με αποτέλεσμα οι αφίξεις από 702 εκατ. το 2000 να φθάσουν το 1.018 εκατ. 2010. Με τις εισπράξεις να αυξάνονται από 621 δις δολάρια στα 1.500 δις δολάρια το 2010.
- Την πρόσφατη εκτίμηση ότι ο τουρισμός είναι η μεγαλύτερη παγκόσμια βιομηχανία, τόσο σε αριθμό απασχολούμενων όσο και σε εισπράξεις, γεγονός που επισημαίνει τη σημασία του στην ανάπτυξη σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.
- Τη μετατροπή του τουριστικού ταξιδιού σε κλασικό κοινωνικό αγαθό για τις αναπτυγμένες χώρες, αλλά και σε μια μορφή δαπάνης με σταθερή παρουσία στον οικογενειακό προϋπολογισμό ευρύτατων κοινωνικών στρωμάτων.
- Τον κυρίαρχο ρόλο που έχει ο τουρισμός στην οικονομία πολλών αναπτυσσόμενων αλλά και αναπτυγμένων κρατών, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη προγραμματισμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.
- Το γεγονός ότι εκτός από την αλματώδη ανάπτυξη του διεθνούς τουρισμού και ο εγχώριος τουρισμός εμφανίζει εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης, συμβάλλοντας άμεσα στην περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη χωρών και περιοχών που διαθέτουν τουριστικούς πόρους.
- Τις εξελίξεις στα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών, που αναμένεται να ενισχύσουν περισσότερο την κατανάλωση τουριστικών προϊόντων τα επόμενα χρόνια :

- ✓ αύξηση του μέσου όρου ζωής,
  - ✓ δυναμικότερη παρουσία των ατόμων τρίτης ηλικίας στον τουρισμό,
  - ✓ περισσότερες εργαζόμενες γυναίκες,
  - ✓ καλύτερη πληροφόρηση και εκπαίδευση,
  - ✓ μείωση των ωρών εργασίας,
  - ✓ αύξηση του αριθμού των εβδομάδων αδείας με αποδοχές.
- Την ιδιαίτερη «ευρωπαϊκή» διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης, εφόσον υπολογίζεται ότι το 64% του παγκόσμιου τουρισμού και το 75% της παγκόσμιας τουριστικής δαπάνης ενεργοποιείται στην ΕΕ.
  - Τη δυνατότητα που εμφανίζει ο τουριστικός τομέας να «παράγει» νέους προορισμούς, αλλά και να κατασκευάζει ειδικά «τουριστικά προϊόντα», με αποτέλεσμα, αφενός να προσελκύει όλο και περισσότερες ομάδες καταναλωτών τουριστών, και αφετέρου να επιτρέπει την εμπλοκή όλο και μεγαλύτερου αριθμού χωρών και περιφερειών του κόσμου στις διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης. [6]

1.3 Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην οικονομία, την κοινωνία και τον πολιτισμό.

Η τουριστική ανάπτυξη διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη κοινωνικο-οικονομική δομή των τουριστικών περιοχών, για το λόγο αυτό θεωρείται σημαντικό

να αναφερθούμε στις επιπτώσεις, δηλαδή στις αλλαγές που επέρχονται στην οικονομία, στην κοινωνία και στον πολιτισμό.

1.3.1 Επιπτώσεις στην οικονομία

Ο τουρισμός σαν κλάδος της οικονομικής δραστηριότητας, μπορεί κάτω από προϋποθέσεις να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης ή μεγέθυνσης. Κατά συνέπεια η συμβολή του στη γενικότερη προσπάθεια των λαών και των πολιτικών εξουσιών τους για οικονομική ανάπτυξη κρίνεται θετική και ο λόγος θα αναλυθεί παρακάτω. [7]

Η τουριστική βιομηχανία αποτελεί έναν από τους δυναμικότερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Κατά τη μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, ο τουρισμός αναπτύσσεται ταχέως, αλλάζοντας διαρκώς το μερίδιο που κατέχει στο μικτό εθνικό προϊόν, στις διεθνείς εμπορικές εξαγωγές και στο διεθνές εμπόριο υπηρεσιών.

Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο του παγκόσμιου τουρισμού στη διεθνή οικονομική δραστηριότητα αυξάνεται συνεχώς : το 1997, ο παγκόσμιος τουριστικός δραστηριότητες εκτιμούνταν σε 1,5 % του παγκόσμιου εθνικού προϊόντος με αξία 8% των παγκόσμιων εμπορικών εξαγωγών καθώς και ποσοστό 35% της αξίας των παγκόσμιων εξαγωγών υπηρεσιών.

Εκτιμώντας τις κύριες οικονομικές συνέπειες αυτής της ταχείας επέκτασης του παγκόσμιου τουρισμού παρατηρείται αξιοσημείωτη αύξηση της απασχόλησης καθώς μόνο ο τομέας της ξενοδοχειακής υποδομής παρείχε 11,3 εκατ. θέσεις εργασίας παγκοσμίως το 1995. Ο διεθνής τουρισμός αναμένεται να συνεχιστεί να αυξάνεται τις ερχόμενες δεκαετίες και οι προβλέψεις δείχνουν ότι :

- ο αριθμός των ανθρώπων που ταξιδεύουν παγκοσμίως θα αυξηθεί από 612 εκατ. το 1997 σε περίπου 1,6 δις το 2020 και
- τα κέρδη από τον τουρισμό θα μεταβληθούν από 443 δις δολάρια το 1997 σε περισσότερο από 2 τρις δολάρια το 2020.

Η παγκόσμια τουριστική βιομηχανία κυριαρχείται από βιομηχανικές οικονομίες από τις οποίες πηγάζει το μεγαλύτερο ποσοστό του τουρισμού. Επιπλέον ο τουρισμός είναι ο μόνος κύριος τομέας της οικονομίας όπου οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν συνεχώς πλεονέκτημα συγκρίνοντάς τις με τον υπόλοιπο κόσμο.

Παρόλο που η τουριστική δραστηριότητα αποτελείται τόσο από εγχώριο όσο και από διεθνή τουρισμό, με τον εγχώριο να καταλαμβάνει ποσοστό 80% όλης της τουριστικής δραστηριότητας, η στρατηγική της τουριστικής ανάπτυξης αποδίδει πρωτεύουσα έμφαση στους τουρίστες που προέρχονται από το εξωτερικό και ταξιδεύουν για αναψυχή ή επαγγελματικούς λόγους.

Ο τουριστικός τομέας μπορεί να αποτελέσει κύρια δύναμη ώθησης για οικονομική ανάπτυξη σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες λόγω των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων που ασκεί στο υπόλοιπο της οικονομίας.

Σε έναν αριθμό αναπτυσσόμενων χωρών, όπου η τουριστική ανάπτυξη έχει λάβει προτεραιότητα στο σχεδιασμό ανάπτυξης, η συνεισφορά του τουρισμού στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν, στην απασχόληση και στα έσοδα από εξαγωγές έχει παραγκωνίσει την απασχόληση στη γεωργία ή στην εξόρυξη μεταλλευμάτων. Ως αποτέλεσμα, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες και μικρά νησιά έχουν μεταβληθεί σε όλο και περισσότερο εξαρτώμενα από τον τουρισμό.

Βέβαια, η συνεισφορά του τουρισμού στο εισόδημα και στη δημιουργία απασχόλησης μπορεί να διαφέρει από χώρα σε χώρα. Η μεικτή συνεισφορά του τουρισμού στο εθνικό εισόδημα έχει μειωθεί από πρωτογενείς διαρροές κερδών σε ξένο συνάλλαγμα που προκύπτουν από τις εισαγωγές υλικών και εξοπλισμού για κατασκευές, εισαγωγές καταναλωτικών αγαθών, επαναπατρισμό κερδών ξένων επενδυτών, εκστρατείες προώθησης.

Γενικά, πολλαπλασιαστές κέρδους και απασχόλησης για τον τουρισμό τείνουν να είναι ισχυρότεροι σε οικονομίες όπου υπάρχουν καλά εγκατεστημένα δίκτυα προμηθειών και βεβαιώνουν ότι οι ανάγκες του τουριστικού τομέα μπορούν εύκολα να καλυφθούν από εγχώριους προμηθευτές.

Παρόλα αυτά, η δημιουργία συμμαχιών στο τουρισμό, ειδικά στο μαζικό τουρισμό, ενέχει σημαντικό ρίσκο για οικονομίες εξαρτημένες από τον τουρισμό. Συγχρόνως, οικονομικές κρίσεις και οι επιπτώσεις των φυσικών καταστροφών όπως τροπικοί τυφώνες μπορούν να έχουν τεράστιες συνέπειες στον τουρισμό. [8]

Μπορεί κάποιος να δει τις επιπτώσεις χωριστά για μερικές από τις παραμέτρους της οικονομίας :

- *Απασχόληση*

Ο τουρισμός αποτελεί τομέα εντάσεως εργασίας και έτσι δημιουργεί συχνά πολλές θέσεις εργασίας, παράλληλα όμως ο εποχικός χαρακτήρας της λειτουργίας του συνήθως επηρεάζει τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης που είναι σε μεγάλο ποσοστό εποχική, ανειδίκευτη και περιστασιακή. Συμβάλλει στην αύξηση της αυτοαπασχόλησης αλλά και συνδυάζει την παράλληλη απασχόληση σε κάποιο άλλο κλάδο της οικονομίας λόγω κυρίως του εποχικού του χαρακτήρα.

- *Περιφερειακή ανάπτυξη*

Σε πολλές περιπτώσεις, ο τουρισμός ενισχύει την ανάπτυξη περιοχών που είναι γεωγραφικά απομονωμένες ή ορεινές, με υποβαθμισμένο αγροτικό τομέα. Ο τουρισμός στις περιπτώσεις αυτές συνέβαλε στην αύξηση της απασχόλησης και των εισοδημάτων με συνέπεια τη μείωση της μετανάστευσης και τη βελτίωση του επιπέδου ζωής.

- *Πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία*

Εκτιμάται πως η τουριστική ανάπτυξη έχει θετικές επιδράσεις σε πολλούς κλάδους, οι δραστηριότητες των οποίων σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό όπως άλλες υπηρεσίες, μεταφορές, εμπόριο αλλά και κατασκευές, βιοτεχνία και βιομηχανία.

- *Ισοζύγιο πληρωμών.*

Από την μια πλευρά διαπιστώνεται επιβάρυνση του ισοζυγίου πληρωμών των τουριστικών χωρών από την ανάγκη να εισαγάγουν είδη και προϊόντα αναγκαία για τη λειτουργία του τουριστικού τομέα και από την άλλη υπάρχει θετική επίδραση των συναλλαγματικών εισροών στο ισοζύγιο.

- *Φορολογικά έσοδα για το κράτος.*

Οι επενδύσεις στον ευρύτερο τουριστικό τομέα αλλά και η ιδιότητα του τουρισμού να ενισχύει δυναμικά τη δημιουργία πολλών μικρών επιχειρήσεων στις περιοχές όπου αναπτύσσεται, οδηγούν στην αύξηση των φορολογικών εσόδων. Ένας άλλος παράγοντας που συμβάλλει σε αυτή την αύξηση είναι ο μεγάλος αριθμός των απασχολούμενων στον τομέα.

- *Πληθωρισμός και αύξηση των τιμών της γης σε τοπικό επίπεδο.*

Έχει παρατηρηθεί ότι ο τουρισμός δημιουργεί πληθωριστικές τάσεις, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος ζωής σε τοπικό επίπεδο, ιδιαίτερα σε περιοχές όπου η ανάπτυξη είναι μαζική και οργανωμένη.

Συχνά επίσης, εξαιτίας και της ταχύτατης οικοπεδοποίησης υπάρχει υπερβολική αύξηση στις τιμές της γης, γεγονός που σχετίζεται και με τη γενικότερη τάση για χωρική επέκταση των δραστηριοτήτων του.

1.3.2 *Επιπτώσεις στην κοινωνία και τον πολιτισμό*

- *Κοινωνική δομή*

Οι αλλαγές αφορούν τόσο τα χαρακτηριστικά όσο και τις λειτουργίες της τοπικής κοινωνίας και είναι περισσότερο εμφανείς σε περιοχές της υπαίθρου.

- *Επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα.*

Τα υψηλά εισοδήματα και η κοινωνική αποδοχή των τουριστικών επαγγελματιών μπορούν να οδηγήσουν σε έντονη επαγγελματική κινητικότητα με τελικό στόχο την απασχόληση στον τουρισμό ή σε επαγγέλματα σχετιζόμενα με αυτόν. Έτσι προκαλείται διανομή των εισοδημάτων του τουρισμού σε ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού, αλλά και εγκατάλειψη άλλων κλάδων όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία και η βιομηχανία με παράλληλη στροφή προς τον τουρισμό.

- *Το πλαίσιο και τα αποτελέσματα της επικοινωνίας των κατοίκων μιας περιοχής με τους τουρίστες.*

Η επικοινωνία αυτή επηρεάζεται από τον τύπο ανάπτυξης του τουρισμού καθώς και από τις διαφορές των πολιτισμικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών τουριστών και μόνιμων κατοίκων. Για παράδειγμα, στο υψηλότερο στάδιο ανάπτυξης, όπου ο τουρισμός είναι οργανωμένος και μαζικός, αυτή η επικοινωνία «εμπορευματοποιείται» αποκτά τα χαρακτηριστικά της εμπορικής συναλλαγής.

- *Αλλαγές στις κοινωνικές σχέσεις, τα ήθη και τα έθιμα.*

Οι αλλαγές αφορούν μεταξύ άλλων τον τρόπο ζωής και συμπεριφοράς, την εκτίμηση της τοπικής παράδοσης, τα έθιμα και τις σχέσεις ανάμεσα σε άτομα της ίδιας κοινότητας και προκαλούνται άμεσα ή έμμεσα από τις νέες παραγωγικές και κοινωνικές δομές, που εγκαθιδρύονται στις τουριστικές περιοχές της υπαίθρου και έχουν αστικά χαρακτηριστικά.

- *Εμπορευματοποίηση δραστηριοτήτων και προϊόντων του τοπικού πολιτισμού και της παράδοσης.*

Η ανάπτυξη οργανωμένων υποδομών και υπηρεσιών τουρισμού οδηγεί σε συστηματική προώθηση των εμπορικών χαρακτηριστικών του τομέα, με στόχο την εξυπηρέτηση του τουρίστα, ιδιαίτερα στην περίπτωση των οργανωμένων πακέτων ταξιδιού. Ως αποτέλεσμα, μορφές του τοπικού πολιτισμού μετατρέπονται σε τουριστικά προϊόντα και πωλούνται σε τουρίστες ως δείγμα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης, που όμως, σε πολλές περιπτώσεις, αποτελούν προϊόντα χαμηλής ποιότητας που δεν αποδίδουν πιστά τα πραγματικά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή του πολιτισμού. [9]

1.4 Η σημασία του τουρισμού στην Ευρωπαϊκή Οικονομία

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) έχει κατ' επανάληψη τονίσει τη σημασία που αποδίδει στον τουρισμό. Η ΟΚΕ

επισημαίνει ότι θεωρεί τον τομέα του τουρισμού πρωταρχικής σημασίας για την ευρωπαϊκή οικονομία για πολλούς λόγους, και ιδιαίτερα επειδή :

- Η λεγόμενη τουριστική βιομηχανία προβλέπεται να καταστεί μέχρι το 2010 η μεγαλύτερη βιομηχανία στον κόσμο με αριθμό διεθνών αφίξεων 700-750 εκατ.
- Η Ευρώπη προβλέπεται να παραμείνει ο κύριος προορισμός του παγκόσμιου τουριστικού ρεύματος.
- Ο τουρισμός είναι επομένως ο τομέας που δημιουργεί τις περισσότερες θέσεις απασχόλησης στην ευρωπαϊκή οικονομία και έχει άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στην περιφερειακή ανάπτυξη και την ανάπτυξη των άλλων τομέων.

Η σημασία του τουρισμού για την ευρωπαϊκή οικονομία μπορεί να συμπυκνωθεί στους ακόλουθους δείκτες:

- Μια στις οκτώ θέσεις απασχόλησης σήμερα στην Ευρώπη αναλογεί στον τουρισμό, ποσοστό που αντιστοιχεί σε πάνω από 9 εκατ. εργαζομένους.
- Επίσης, ο τουρισμός αντιπροσωπεύει το 13,4% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) της ΕΕ.

Η διατήρηση όμως της πρώτης θέσης στην παγκόσμια αγορά δεν σημαίνει ότι μπορεί να δικαιολογηθεί εφησυχασμός. Την τελευταία εικοσαετία, η αγορά της Ευρώπης παρουσιάζει μια σταθερή κάμψη (περίπου 10%) με παράλληλη αύξηση της ζήτησης για προορισμούς σε χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, της Βόρειας

Αφρικής και της Νότιας Αμερικής. Αναμφισβήτητα, η ΕΕ δεν είναι δυνατόν να παραμείνει απαθής μπροστά στις εξελίξεις.

Η διατήρηση μιας σημαντικής θέσης στην παγκόσμια αγορά τουρισμού δεν πρέπει να επικεντρωθεί μονοσήμαντα σε αριθμητικούς στόχους. Η Ευρώπη πρέπει να διατηρήσει την κυρίαρχη θέση της σε τουρισμό υψηλών προδιαγραφών, υψηλής ποιότητας προσφερόμενων προϊόντων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Εκτός των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, η Ευρώπη πρέπει να διαμορφώσει και να διατηρήσει μια πολιτική προώθησης του τουρισμού, που θα στηρίζεται στην υψηλή ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων και θα προβάλλει την ευρωπαϊκή ταυτότητα και τις σύγχρονες ευρωπαϊκές εξελίξεις. Εκτός της παραδοσιακής, ιστορικής, πολιτιστικής αγοράς και του φυσικού περιβάλλοντος, το ευρωπαϊκό μάρκετινγκ μπορεί και πρέπει να παρουσιάζει προϊόντα που θα ανανεώνουν συνεχώς το ενδιαφέρον και θα αναπαράγουν τη ζήτηση.

Στη χάραξη και την υλοποίηση μιας τέτοιας στρατηγικής :

- απαιτείται υψηλού επιπέδου συνεργασία και συντονισμός σε όλα τα επίπεδα, τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και επίπεδο ΕΕ,
- απαιτείται συνεργασία και συντονισμός μεταξύ συναρμοδίων φορέων τόσο στο δημόσιο τομέα, όσο και μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα,
- απαιτείται έρευνα της παγκόσμιας ζήτησης και της διαμόρφωσης της, έρευνα του παγκόσμιου ανταγωνισμού και των εξελίξεων στην εσωτερική αγορά. [10]

1.5 Τουρισμός και Ελλάδα

1.5.1 Τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού

Με σκοπό να κατανοηθεί η θέση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία αλλά και οι ιδιαιτερότητες του, γίνεται μια αναφορά στα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού αλλά και στον αντίκτυπο των χαρακτηριστικών αυτών ώστε να μελετηθούν και να αναληφθεί κατάλληλη δράση.

Έτσι λοιπόν, όσον αφορά τον ελληνικό τουρισμό παρατηρούνται :

- Ανοδική τάση των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών, που προσφέρει κίνητρα δημιουργίας νέων τουριστικών υποδομών για την προσέλκυση και εξυπηρέτηση της αυξανόμενης πελατείας.
- Σημαντική μείωση του μεριδίου αμερικανών τουριστών και εξάρτηση από την Ευρώπη, φαινόμενο που μπορεί να προκάλεσε απώλεια υψηλού τουριστικού εισοδήματος αλλά οδήγησε στην αναζήτηση νέων αγορών.
- Αυξανόμενη συμμετοχή εσωτερικού τουρισμού, η οποία μειώνει την εποχικότητα του φαινομένου και προσφέρει τη δυνατότητα χρονικής κατανομής της ζήτησης.
- Μικρή διάρκεια τουριστικής περιόδου, που προκαλεί θερινή επιβάρυνση των υποδομών, που υπολειτουργούν εκτός σεζόν αλλά και οδηγεί σε ανάπτυξη άλλων μορφών τουρισμού για τους υπόλοιπους μήνες.

- Μονοδιάστατο τουριστικό προϊόν: "Ήλιος - θάλασσα", που παρουσιάζει εύκολη υποκατάσταση από άλλες μεσογειακές χώρες και έτσι ερευνάται ο προγραμματισμός νέων τουριστικών προϊόντων.
- Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του ελληνικού τουρισμού είναι κυρίως κληρονομημένα (φυσικό περιβάλλον, πολιτισμική κληρονομιά) και υπάρχει σημαντικό περιθώριο ποιοτικής βελτίωσης με την δόμηση νέων ανθρωπογενών πλεονεκτημάτων.
- Υψηλή γεωγραφική συγκέντρωση τουριστικής υποδομής και άνιση ανάπτυξη τους.
- Ολιγοψωνιακή διάθρωση τουριστικής ζήτησης με λίγους tour- operators, που πιέζουν για χαμηλές τιμές και ενίσχυση των ειδικευμένων υπηρεσιών.
- Ξενοδοχειακές μονάδες / καταλύματα:
  - ✓ Μικρού μεγέθους και ενδιάμεσης έως και χαμηλής ποιότητας
  - ✓ Μικρός βαθμός συγκέντρωσης και πολύ μικρή καθετοποίηση, χαρακτηριστικά που δικαιολογούν την αδυναμία διαπραγμάτευσης με τους ισχυρούς tour-operators.
- Διοικητικά εμπόδια εισόδου νέων ξενοδοχειακών επιχειρήσεων σε ανεπτυγμένες τουριστικές περιοχές (κορεσμός). Το φαινόμενο αυτό μπορεί να δημιουργήσει τόσο την έλλειψη κινήτρων αναβάθμισης όσο και την παράνομη λειτουργία καταλυμάτων.

1.5.2 Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

Όσον αφορά την ελληνική οικονομία, διαπιστώνεται σημαντική σταδιακή βελτίωση της συμμετοχής του τουρισμού στα βασικά της μεγέθη. Το 2000, η Τράπεζα της Ελλάδας κατέγραψε εισπραξη 9.221 εκατ. δολαρίων ΗΠΑ από τουριστικές υπηρεσίες, με βάση τις οποίες η Ελλάδα καταλαμβάνει την 10η θέση στη σχετική κατάταξη του ΠΟΤ. Οι τουριστικές υπηρεσίες καλύπτουν το 2000 το 45,6% του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, από 28% το 1981. Η άμεση συμμετοχή του τουρισμού στο ΑΕΠ σήμερα είναι 8% από 4% το 1981. Πρέπει να αναφερθεί επίσης η συμμετοχή του τουρισμού στα Δημόσια Έσοδα (ΔΕ), η συμμετοχή του στα έσοδα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και η καθοριστική συμβολή του στην περιφερειακή ανάπτυξη.

Τέλος, θεωρείται σημαντικό να αναφερθεί ότι στον τουριστικό τομέα απασχολείται περίπου το 10% του συνόλου των απασχολούμενων. [11]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κομίλης Παναγιώτης, Νίκος Βαγιόνης, Τουριστικός Σχεδιασμός, Μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης, Προπομπός, 1999, σελ. 13
2. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός: οικονομικές προσεγγίσεις, Προπομπός, 2000, σελ. 13
3. Κομίλης Παναγιώτης, Νίκος Βαγιόνης, ό.π., σελ 14-15
4. Κομίλης Παναγιώτης, Οικοτουρισμός – Η εναλλακτική προοπτική αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης, Προπομπός, 2001, σελ. 29
5. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές / Η ελληνική πραγματικότητα, Προπομπός, 2000, σελ. 15
6. Κοκκώσης Χάρης και Τσάρτας Πάρις, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001, σελ. 21
7. Ηγουμενάκης Νίκος, Τουριστική Πολιτική, Interbooks1990, σελ 22
8. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, Commission on Sustainable Development, Tourism and Sustainable Development - Report of the Secretary - General, United Nations, 19-30 April 1999, σελ. 3
9. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001, σελ. 29
10. Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνική Επιτροπής για το «Πρώτο πολυετές πρόγραμμα υπέρ του Ευρωπαϊκού τουρισμού 1997-2000 PHILOXENIA», Βρυξέλλες, 26 Σεπτεμβρίου 1996
11. Ιστοσελίδα Ελληνικού οργανισμού τουρισμού www.gnto.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 Η μαζικοποίηση του τουρισμού

Στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, η μορφολογία των τουριστικών μετακινήσεων μεταβάλλεται και ο τουρισμός διαχείμασης – αναψυχής των αριστοκρατών και των εισοδηματιών, χωρικά καθορισμένος στις παράκτιες ζώνες της βόρειας Μεσογείου, αντικαθιστάται από τον καλοκαιρινό παραθεριστικό τουρισμό.

Σήμερα, ο τουρισμός αποτελεί ένα αυτοδύναμο φαινόμενο, συνώνυμο της κατανάλωσης και του ελεύθερου χρόνου.

Για να φθάσει όμως σε αυτή τη μορφή έχουν προηγηθεί στάδια ξεκινώντας με την αρχή υιοθέτησης των διακοπών μετ' αποδοχών που συμβάλλουν στη θεσμοθέτηση του δικαιώματος των ατόμων για διακοπές, προνόμιο μέχρι πρότινος μιας ολιγαρχίας, η οποία δεν παρουσίαζε κανένα κοινό χαρακτηριστικό με τη νέα τουριστική τυπολογία που διαμορφώνεται.

Ο εκδημοκρατισμός των διακοπών, που αρχικά εκδηλώνεται με μια διευρυμένη δυνατότητα των ατόμων να συμμετέχουν στις τουριστικές μετακινήσεις, συνέβαλε στη μαζικοποίηση του τουριστικού φαινομένου και στη μεταγενέστερη οικονομική ανάπτυξη του τουρισμού και δημιούργησε μια συνεχή ώθηση για διεύρυνση της

βάσης της εισοδηματικής πυραμίδας, ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία μιας διαχρονικά αυξητικής τάσης κατανάλωσης τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών.

Παρακάτω αναφέρονται άλλοι παράγοντες, που συνέβαλαν επίσης στον εκδημοκρατισμό των διακοπών :

- Οι τουριστικοί οδηγοί, που παρείχαν πληροφορίες στους τουρίστες για όλο και περισσότερους προορισμούς
- Ο πολλαπλασιασμός των ταξιδιωτικών οργανώσεων
- Η δημιουργία τουριστικής νομοθεσίας
- Η αύξηση του εισοδήματος
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου
- Η ανάπτυξη και διάδοση του σιδηροδρόμου
- Η ανάπτυξη της αυτοκινητοβιομηχανίας και η μείωση του κόστους του ταξιδιού
- Οι πτήσεις charters
- Η βελτίωση των υπηρεσιών υποδοχής και οι διευκολύνσεις στα σύνορα
- Ο πολλαπλασιασμός των τουριστικών προϊόντων
- Η βαθμιαία προσαρμογή των τουριστικών καταλυμάτων στις μεταβολές της ζήτησης
- Η δημιουργία μεγάλων ταξιδιωτικών οργανώσεων [1]
- Η κατάσταση διαρκούς ειρήνης, την οποία η Διακήρυξη της Μανίλα για τον Τουρισμό (1980) τη θεώρησε ως απαραίτητο παράγοντα της ανάπτυξής του.

Ωστόσο, ο βιομηχανικός πολιτισμός δημιούργησε επιπλέον έναν αριθμό αναγκών, που ενεργοποιούν την τουριστική μετακίνηση και εντείνουν τη φυγή από αγχωτικούς χώρους εργασίας και απρόσωπους τόπους κατοικίας.

Παρά τη θεσμοθέτηση των διακοπών και παρά τις προσπάθειες ευρύτερης κοινωνικοποίησης και εκδημοκρατισμού τους μετά το 1936, η χρήση της έννοιας «μαζικός τουρισμός» έρχεται αρκετά αργότερα. Η έννοια του μαζικού τουρισμού, που απεικονίζει και μια σειρά δομικών μεταβολών στις διαμορφούμενες τουριστικές ροές, αρχίζει να χρησιμοποιείται το 1950-1960, αλλά διέφερε σημαντικά από αυτό που σήμερα περιλαμβάνει ο όρος. [2]

2.2 Μαζικός τουρισμός και περιβάλλον

Ο μαζικός τουρισμός είναι μια βιομηχανία που λαμβάνει υπόψη της τις βασικές περιβαλλοντικές αρχές στο κατώτερο επίπεδο με σκοπό να προσθέσει νέα προϊόντα διατηρώντας τα ήδη υπάρχοντα. Ως αποτέλεσμα, τα τελευταία χρόνια περιοχές όπως η νότια ευρωπαϊκή ακτή έχουν δοκιμαστεί από δραματικές αλλαγές εξαιτίας της ανάπτυξης του τουρισμού. Σχετικές δραστηριότητες έχουν επέμβει σε οικοσυστήματα και έχουν δημιουργήσει ποικίλες συνέπειες στις τοπικές κοινότητες.

Τα σχέδια μαζικού τουρισμού συνεπάγονται απώλεια ελέγχου των φυσικών πόρων που η διαχείρισή τους γίνεται από ιδιωτικούς φορείς ή την πολιτεία, με παράλληλη αποδιοργάνωση των οικοσυστημάτων με αφαιρέσεις ή προσθήκες. Στα αποτελέ-

σματα μιας τέτοιας κατάστασης συμπεριλαμβάνονται όχι μόνο διάσπαση των οικολογικών διαδικασιών αλλά και απώλεια των πόρων της τοπικής κοινωνίας και δημιουργία κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων και θεμάτων δημόσιας υγείας. [3]

2.3 Ειδικές συνέπειες του μαζικού τουρισμού

Η μονομερής εξειδίκευση στον τουρισμό και η εποχικότητα της οικονομικής ζωής σε αρκετές περιοχές λειτουργούν αποδιορθωτικά στον κοινωνικό ιστό.

- Η κοινωνική ζωή παραλύει την περίοδο της αιχμής προς χάριν της οικονομικής ενώ η πολιτιστική ζωή μεταμορφώνεται επίσης σε προϊόν προς διάθεση και κατανάλωση από τους επισκέπτες.
- Οι σχέσεις μεταξύ των τουριστών και τοπικής κοινωνίας είναι ανεπαρκείς. Λόγω των σταθερών διακανονισμών που προαναφέρθηκαν και αφορούν τους τουρίστες ως πελάτες και ως καταναλωτές, δίνεται περισσότερη σημασία στο κέρδος παρά στην ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία.
- Η τάση διαμόρφωσης ενός ολιγοπωλίου στη προώθηση και τη διακίνηση του ευρωπαϊκού τουρισμού τείνει να δημιουργεί έντονες αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις συμφερόντων στους κόλπους της ευρωπαϊκής «οικογένειας».
- Η μεταφορά του κέντρου βάρους του επιχειρηματικού ενδιαφέροντος των μεγάλων του τουρισμού από την προσφορά τουριστικών προϊόντων και

υπηρεσιών στην επικερδή επένδυση των κεφαλαίων που συγκεντρώνονται με τη διαδικασία προπώλησης πακέτων διακοπών μέσω προκαταβολών σε μαζική κλίμακα.

- Η μεταφορά κεφαλαίων και κερδών από την τουριστική βιομηχανία στο χρηματοπιστωτικό σύστημα.
- Η γρήγορη «τουριστική απαξίωση» ολόκληρων περιοχών με όλες τις αρνητικές συνέπειες που αυτό συνεπάγεται για τις τοπικές κοινωνίες και οικονομίες, ως αποτέλεσμα της γεωγραφικής υπερσυγκέντρωσης καταλυμάτων, της αριθμητικής υπερσυγκέντρωσης τουριστών και της καταστροφής του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου που αποτέλεσε την κατ' εξοχή υποδομή για την τουριστική ανάπτυξη.
- Η εποχιακή συγκέντρωση του τουριστικού ρεύματος στις περισσότερες περιοχές της Ευρώπης, με συνέπεια την εποχιακή απασχόληση τόσο στο επίπεδο του εργατικού δυναμικού, όσο και του επενδυμένου κεφαλαίου.

2.4 Σύγχρονες τάσεις και προβλήματα του σύγχρονου μαζικού τουρισμού.

Η εξέλιξη του ευρωπαϊκού τουρισμού από την εποχή του μεμονωμένου τουρίστα περιηγητή στην εποχή του σημερινού «μαζικού τουρισμού» ή της λεγόμενης τουριστικής βιομηχανίας είναι σε αδιάσπαστη ενότητα με την εξέλιξη της

ευρωπαϊκής κοινωνίας και οικονομίας, από την οποία καθορίζεται και την οποία, σήμερα, σε σημαντικό βαθμό επηρεάζει.

Πέραν των πολλών θετικών του επιπτώσεων από άποψη οικονομικής ανάπτυξης, ο σύγχρονος μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται από :

- Τη μετατροπή του τουρισμού από προνόμιο μιας υψηλά κοινωνικής τάξης σε αγαθό ευρύτατης λαϊκής και μαζικής κατανάλωσης.
- Την καθιέρωση των τουριστικών διακοπών ως βασικής ανάγκης σε όλα τα επίπεδα της ευρωπαϊκής κοινωνίας.
- Τη συγκρότηση γιγαντιαίων επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν να ικανοποιήσουν την ως άνω ανάγκη μέσω της διαμόρφωσης τουριστικών προϊόντων και της παροχής ταξιδιωτικών διευκολύνσεων.
- Τη μαζική μεταφορά, τη μαζική αναψυχή, τη μαζική διαμονή και διατροφή, δηλαδή σταθερούς διακανονισμούς που καλύπτουν κάθε πτυχή.
- Την προσαρμογή τόσο της ποιότητας όσο και του τρόπου που προσφέρονται και καταναλώνονται τα τουριστικά αγαθά και οι υπηρεσίες, στις ανάγκες που δημιουργεί η μαζικότητα.
- Τη διαμόρφωση χαμηλού κόστους μεταφοράς και προσφερόμενων υπηρεσιών, χωρίς αυτό να σημαίνει αναγκαστικά την προσφορά χαμηλών τιμών πώλησης του τελικού προϊόντος. [4]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές / Η ελληνική πραγματικότητα, Προπομπός, 2000, σελ. 19-25
2. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός: οικονομικές προσεγγίσεις, Προπομπός, 2000, σελ. 38
3. Kousis M., "Tourism and the Environment : a social Movements perspective", Annals of Tourism Research, Vol. 27, No. 2, 2000, σελ. 469
4. Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνική Επιτροπής για το «Πρώτο πολυετές πρόγραμμα υπέρ του Ευρωπαϊκού τουρισμού 1997-2000 PHILOXENIA», Βρυξέλλες, 26 Σεπτεμβρίου 1996

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

3.1 Εξέλιξη

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, ο τουρισμός εισήχθη ως διεθνές φαινόμενο. Σε εκείνα τα πρώτα χρόνια της ανάπτυξής του το ενδεχόμενο ο τουρισμός να δημιουργήσει οικονομική ανάπτυξη αποδείχθηκε ευρέως ως προφανές. Οι κυβερνήσεις λοιπόν θεώρησαν τον τουρισμό ως πηγή εισοδήματος, μέσο για εισαγωγή ξένου συναλλάγματος, αιτία αύξησης της απασχόλησης, αλλά και μέσο για επίτευξη οικονομικών ωφελειών σε περιοχές με περιορισμένες δυνατότητες. Ως αποτέλεσμα, ο διεθνής τουρισμός επεκτάθηκε χωρίς εμπόδια για τις δύο επόμενες δεκαετίες.

Όσο όμως η ανάπτυξη προχωρούσε, προβλήματα άρχισαν να δημιουργούνται τόσο στην κοινωνία όσο και στο περιβάλλον κι έτσι βρεθήκαμε αντιμέτωποι με αλλοίωση της κουλτούρας της τοπικής κοινωνίας, αύξηση των εγκλημάτων αλλά και υπερβολική χρήση ενέργειας και φυσικών πόρων.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι εθνικοί οργανισμοί τουρισμού άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι τα οικονομικά οφέλη που πρόσφερε ο τουρισμός δεν θα συνέχιζαν να υπάρχουν στο μέλλον αν δεν πραγματοποιούνταν κατάλληλος σχε-

διασμός αλλά και μελέτη και αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων του στην κοινωνία και στο περιβάλλον. [1]

3.2 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Η άναρχη και στρεβλή ανάπτυξη του τουρισμού οδήγησαν μοιραία στην ανέγερση τουριστικών καταλυμάτων οπουδήποτε και μάλιστα χωρίς :

- να ληφθεί μέριμνα, εκ μέρους των πολιτικών εξουσιών των αναπτυσσόμενων κρατών, για τη δημιουργία έστω και κάποιων βασικών μόνο έργων τουριστικής υποδομής και ανωδομής,
- παράλληλη ανάπτυξη άλλων απαραίτητων για την οικονομική επιβίωση των επιχειρήσεων,
- συστηματική και σε βάθος μελέτη της τουριστικής αγοράς και, τέλος, χωρίς
- οποιαδήποτε μέτρα για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, από το οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό άμεσα ο ίδιος ο τουρισμός.

Το γεγονός αυτό είχε σαν φυσικό επακόλουθο την ποιοτική υποβάθμιση των τουριστικών προϊόντων των αναπτυσσόμενων κρατών και την αισθητική καταστροφή ορισμένων τουριστικών προορισμών.

Όπως δε ήταν επόμενο, όλα αυτά οδήγησαν αναπόφευκτα στη μείωση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού τους στη διεθνή τουριστική αγορά, που συνοδεύτηκε λίγο – πολύ και από τις αλυσιδωτές αρνητικές επιδράσεις σε άλλους κλάδους της οικονομικής τους δραστηριότητας, σε τελευταία δε ανάλυση και σε αυτήν την ίδια την οικονομία τους. [2]

3.3 Λόγοι που επέβαλαν το σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και τη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης.

Λαμβάνοντας υπόψη και την παραπάνω κατάσταση εδώ παρατίθενται επιπλέον λόγοι για τους οποίους τις δύο τελευταίες δεκαετίες πληθαίνουν οι φορείς που επισημαίνουν την ανάγκη να υπάρχει σχεδιασμός, προγραμματισμός και συγκροτημένη διαχείριση της ανάπτυξης του τουρισμού.

- Η επιστημονική ανάλυση της πορείας ανάπτυξης του τουρισμού
- Τα νέα δεδομένα και χαρακτηριστικά στη ζήτηση των τουριστών
- Η αλλαγή της πολιτικής των tour operators σε θέματα σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη
- Η ιδιαίτερη σημασία που απέκτησε η τουριστική ανάπτυξη για ένα πολύ μεγάλο αριθμό περιοχών και χωρών του κόσμου
- Η συστηματική μελέτη και έρευνα των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης
- Τα αποτελέσματα της απρογραμμάτιστης τουριστικής ανάπτυξης των πρώτων μεταπολεμικών χρόνων [3]

3.4 Αξιολόγηση προγραμμάτων και σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης

Ένα πρόγραμμα ή σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης μπορεί να καλύπτει ένα ποικίλο πλέγμα τουριστικών δραστηριοτήτων και δράσεων ή ενεργειών παρέμβασης. Επιπλέον, μπορεί να αφορά την ανάπτυξη διαφορετικών χωρικών μονάδων ή να επικεντρώνεται σε ορισμένους κλάδους ή μορφές τουρισμού ή να καλύπτει ορισμένα ζητήματα διαχείρισης και οργάνωσης του τουριστικού τομέα.

Έτσι μπορούν να ληφθούν υπόψη τρεις βασικές και αλληλεξαρτώμενες παράμετροι όπου επικεντρώνεται η διαδικασία αξιολόγησης ενός προγράμματος:

- *Στόχοι του προγράμματος :*

διακρίβωση και οριοθέτηση σε τι αποσκοπεί ένα πρόγραμμα και ποια η σημασία ή βαρύτητα των διαφόρων ποσοτικών ή ποιοτικών στόχων.

- *Κριτήρια αξιολόγησης :*

άμεσα συναρτώμενα με τους στόχους είναι τα κριτήρια ποσοτικής ή ποιοτικής φύσης που χρησιμοποιούνται στις εκτιμήσεις ή μετρήσεις δυνάμει ή πραγματοποιηθέντων επιπτώσεων, καθώς και ως αποδεικτικά στοιχεία επιτυχίας ή αποτυχίας ενός προγράμματος.

- *Αναπτυξιακοί τομείς*

ή παράγοντες που εμπεριέχονται στο πρόγραμμα και συναρτώνται με τις επιπτώσεις του: πληθυσμός, παραγωγικοί κλάδοι, δίκτυα υποδομών, περιβάλλον. [4]

Το τουριστικό φαινόμενο, όπως παρουσιάστηκε μέσα από τις αναλύσεις που προηγήθηκαν, φαίνεται ότι αντιπροσωπεύει έναν τομέα με αρκετές ιδιομορφίες και ιδιαιτερότητες.

Οι μηχανισμοί που τον πλαισιώνουν, ιδίως όσον αφορά τον ελληνικό τουρισμό, φαίνεται να είναι ανεπαρκείς και αδυνατούν να ερμηνεύσουν την πραγματική του διάσταση και σημασία στα πλαίσια της εθνικής οικονομίας.

Ταυτόχρονα, μια σειρά από μεταβολές επιτελούνται στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη την τελευταία δεκαπενταετία, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με το μέλλον του τουριστικού προϊόντος των χωρών υποδοχής, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Ελλάδα.

- Η μετά το 1974 υπάρχουσα οικονομική κρίση στις χώρες προέλευσης των τουριστών, σε συνδυασμό με μια υπερπροσφορά τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών στις χώρες υποδοχής, αλλοιώνει τις προβλέψεις τόσο των διεθνών οργανισμών όσο και των ειδικών για μια ομαλή εξέλιξη της τουριστικής δραστηριότητας.
- Ο ανταγωνισμός από τις νέες τουριστικές περιοχές, που παρουσιάζουν πολύ υψηλότερους δείκτες ανάπτυξης σε σχέση με κλασικούς προορισμούς αυξάνεται με ταχύτατους ρυθμούς.

- Οι πολιτικές των tour operators, μέσα από τις επιτελούμενες μεγεθύνσεις ή προδιαγραφόμενες συγχωνεύσεις και καθετοποιήσεις, διαφοροποιούνται προς όφελος των νέων προορισμών.

Το πλέγμα των παραπάνω συνθηκών, σε συνδυασμό με τους παράγοντες που αντανακλούν τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού τουριστικού προϊόντος ή των επιμέρους υποπροϊόντων, απεικονίζει το παρόν και προδιαγράφει ένα πιθανό μέλλον.

Το δόγμα που υιοθετήθηκε από όλες τις χώρες υποδοχής των τουριστών στις αρχές της δεκαετίας του 1970, ότι δηλαδή ο τουρισμός είναι «αυθόρμητο φαινόμενο», ουσιαστικά τείνει να εκλείψει, παραχωρώντας τη θέση του στην επιστημονική ανάλυση και το σχεδιασμό.

Ο τουριστικός τομέας από όλα τα εξελικτικά στάδια που διάνυσε από το 1950 μέχρι σήμερα, παραμένει άγνωστος και ουσιαστικά παραγνωρισμένος, όσον αφορά την πραγματική του διάσταση, παρά την αυξανόμενη σημαντικότητα του σε οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό και πολιτιστικό επίπεδο για την ανάπτυξη των χωρών υποδοχής.

Χρειάζεται λοιπόν επιστημονική θεώρηση του τουριστικού τομέα, όπου θα επιδιώκεται η επιστημονική ανάλυση και διερεύνηση της πολυσύνθετης και πολυδιάστατης υπόστασης και λειτουργίας του. [5]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Economic and Social Council- Commission on Sustainable Development, Tourism and Sustainable Development- Tourism and Economic Development, United Nations, 19-30 April 1999, σελ.2
2. Ηγουμενάκης Νίκος, Τουριστική Πολιτική, Interbooks1990, σελ. 31
3. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001, σελ. 91
4. Κομίλης Παναγιώτης, Νίκος Βαγιόνης, Τουριστικός Σχεδιασμός, Μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης, Προπομπός, 1999, σελ. 155-157
5. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές / Η ελληνική πραγματικότητα, Προπομπός, 2000, σελ. 257

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

4.1 Εισαγωγή

Υπάρχει μια πολυσύνθετη σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Δεδομένου του μεγέθους του αλλά και της διεθνούς εξάπλωσής του, είναι αναπόφευκτό ο τουρισμός να έχει σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον.

Οι επιπτώσεις του στο περιβάλλον σχετίζονται με την χρήση πόρων αλλά και με την μόλυνση και τα απόβλητα που παράγει, χωρίς να παραλείπονται οι επιπτώσεις από τις μεταφορές που σχετίζονται με τον τουρισμό.

Παρολαυτά, υπό συγκεκριμένες συνθήκες και προϋποθέσεις, ο τουρισμός θα μπορούσε να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος. [1]

Λαμβάνοντας υπόψη την άμεση σχέση της ανάπτυξης του τουρισμού με το περιβάλλον, η οποία θα αναλυθεί στο παρόν κεφάλαιο, κρίνεται χρήσιμο να αναφερθούμε στη σχέση αυτή και στα προβλήματα που έχουν εμφανιστεί και κάνουν αναγκαία τη λήψη μέτρων και τη συνειδητοποίηση της σημασίας της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Το περιβάλλον διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης και για το λόγο αυτό θα σταθούμε ιδιαίτερα στη σχέση του με τον τουρισμό.

Η ταχεία οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, ιδίως μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, δημιούργησε πολλά ερωτήματα για το μέλλον των ανθρώπινων κοινωνιών στον πλανήτη μας, ιδιαίτερα δε σε σχέση με τα επιδεινούμενα προβλήματα του περιβάλλοντος και τις επιπτώσεις τους στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων. [2]

4.2 Η κατάσταση του πλανήτη

Μια ματιά στην κατάσταση του πλανήτη τα τελευταία χρόνια μπορεί να μας βοηθήσει να προσδιορίσουμε τις συνθήκες αλλά και να συνειδητοποιήσουμε την ανάγκη λήψης μέτρων.

Παρακάτω αναφέρονται στοιχεία που θα δώσουν μια εικόνα της υπάρχουσας κατάστασης.

- Πληθυσμός 6 δισ. που αυξάνονται κατά 88 εκατ. ετησίως ή 250.000 ημερησίως.
- Η διεθνής οικονομική δραστηριότητα αυξάνεται με ρυθμό 3% το έτος από το 1950. Αν αυτή η τάση συνεχιστεί, τότε το παγκόσμιο προϊόν θα είναι πέντε φορές μεγαλύτερο από ότι είναι σήμερα το 2050. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε ένα δεύτερο πλανήτη για να το στεγάσει, με δεδομένα τα περιβαλλοντικά προβλήματα και χωρίς αυτά να μεταβληθούν.
- 500 εκατ. άνθρωποι που ζουν σε περιθωριοποιημένες περιοχές, είναι ήδη ανίκανοι να τραφούν.

- 20 χώρες υποφέρουν από έλλειψη πόσιμου νερού έχοντας λιγότερο από 1000 m³ κατά κεφαλή το χρόνο, και το συνολικό απόθεμα νερού έχει πέσει από 17000 στις 7000 m³ κατά κεφαλή το χρόνο.
- Από το 1970, τα δάση του πλανήτη έχουν μειωθεί από 11,4 Km² σε 7,3 km² για 1000 κατοίκους.
- 25% των διαθέσιμων αποθεμάτων ψαριών είναι ήδη υπεραλιευμένα και ποσοστο 44% αλιεύονται έως τα βιολογικά τους όρια.
- Τα άγρια ζώα εξαφανίζονται 50-100 φορές γρηγορότερα από ότι θα γινόταν από τη φύση.
- 2,2 εκατ άνθρωποι πεθαίνουν ετησίως από μόλυνση του εσωτερικού αέρα.
- Η όξινη βροχή έχει καταστρέψει το 60% των Ευρωπαϊκών δασών.
- Το χρέος των νοικοκυριών αυξάνεται κατά 3% το χρόνο.
- Ο καταναλωτισμός στον πλανήτη μας έχει αυξηθεί πάνω από 350% από το 1990 και αυξάνεται ταχέως στις ανεπτυγμένες χώρες. [3]

4.3 Το περιβάλλον και η προστασία του

Τα θέματα της ποιότητας του περιβάλλοντος απασχολούν όλο και περισσότερο τις σύγχρονες κοινωνίες.

Οι παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάδειξη του περιβάλλοντος σε θέμα προτεραιότητας είναι:

- Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου του ανθρώπου επηρεάζει τις αξίες, ανάγκες και προτεραιότητες μιας κοινωνίας, ως προς την ποιότητα ζωής και το περιβάλλον ειδικότερα. Η διεύρυνση των αναγκών επέβαλε έναν αναπροσανατολισμό των αξιών, διευρύνοντας και την έννοια της «ανάπτυξης» που εμπλουτίστηκε με την έννοια της ποιότητας ζωής.
- Η αυξανόμενη υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος λόγω αρνητικών επιπτώσεων από την ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Τόσο τα αστικά κέντρα όσο και ο αγροτικός χώρος αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα ρύπανσης, αισθητικής υποβάθμισης, ηχητικής επίδρασης, διάθεσης των αστικών και βιομηχανικών αποβλήτων.
- Μια επεκτεινόμενη συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης ανθρώπινων δραστηριοτήτων και φυσικού περιβάλλοντος, ιδιαίτερα σε τομείς και κλάδους που εξαρτώνται από την ποιότητα των φυσικών πόρων. [4]

4.4 Κατάρτιση πολιτικής για το περιβάλλον

Η ανάδειξη των προβλημάτων του περιβάλλοντος σε θέματα πρώτης προτεραιότητας οδήγησε στην ενεργοποίηση της σύγχρονης κοινωνίας για την

αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών και την υιοθέτηση πολιτικών προστασίας του περιβάλλοντος.

Οι πρώτες προσπάθειες για περιβαλλοντική πολιτική ξεκίνησαν με μια αποσπασματική προσέγγιση στα περιβαλλοντικά προβλήματα και την απόρροια της περιορισμένης επιστημονικής γνώσης για τα περιβαλλοντικά φαινόμενα, αλλά και της πολυδιάσπασης των αρμοδιοτήτων της διοίκησης που έχει σχέση με το περιβάλλον.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ο οριζόντιος χαρακτήρας των περιβαλλοντικών προβλημάτων περιπλέκουν ιδιαίτερα την αναζήτηση και κατάρτιση της κατάλληλης πολιτικής.

Η εμπειρία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων του περιβάλλοντος που αναπτύχθηκε σταδιακά οδήγησε στη συγκρότηση ειδικών πολιτικών για την περιβαλλοντική προστασία και διαχείριση. Ήδη στις περισσότερες χώρες του κόσμου υπάρχουν θεσμοθετημένα όργανα, ειδικές και διοικητικές αρχές που ασχολούνται με τα θέματα περιβάλλοντος.

4.5 Η σύγχρονη πολιτική για το περιβάλλον

Η σύγχρονη πολιτική για την προστασία του περιβάλλοντος διαφέρει σημαντικά από παλαιότερα όχι μόνον ως προς τους λόγους που επιβάλλουν την προστασία αλλά και ως προς το αντικείμενο και χαρακτήρα της προστασίας.

- Το αντικείμενο της προστασίας άλλαξε έμφαση από το μεμονωμένο είδος στο οικοσύστημα και στον τόπο και γεωγραφικό χώρο. Έγινε πλέον αντιληπτό ότι δεν αρκεί να προστατεύεται μόνον ένα είδος που απειλείται με εξαφάνιση αλλά ολόκληρο το σύστημα που το στηρίζει.
- Εκτός από τη βιολογική διάσταση του περιβάλλοντος ή τη φυσική, χημική και φυσιολογική, προστέθηκε και η κοινωνική και πολιτισμική, και η οικονομική. Δεν είναι μόνο ο αέρας, η θάλασσα, το νερό και η χλωρίδα ή πανίδα που ενδιαφέρουν από πλευράς προστασίας περιβάλλοντος αλλά και το τοπίο, ο θόρυβος, οι φυσικοί, κίνδυνοι, η ύπαρξη χώρων για πράσινο και αναψυχή. Η έννοια του περιβάλλοντος διευρύνθηκε και περιέλαβε όχι μόνο το φυσικό αλλά και το δομημένο περιβάλλον.

Οι τελευταίες δυο παράμετροι φαίνεται να έχουν στενή σχέση με τον τουρισμό, τη σχέση του με το περιβάλλον αλλά και τις πιέσεις που δημιουργεί σε αυτό.

Έτσι λοιπόν η σύγχρονη αντίληψη για το περιβάλλον εστιάζει το ενδιαφέρον γενικά στην κατάσταση των φυσικών πόρων και οικοσυστημάτων και στην επίδραση των ανθρώπινων αξιών, θεσμών, τεχνολογίας και κοινωνικής οργάνωσης στη χρήση και διαφύλαξη των πόρων αυτών.

Η ευρεία έννοια του περιβάλλοντος, από την προστασία του προς μια πιο «δυναμική» και ευέλικτη προσέγγιση, τη διαχείρισή του, όπου υπάρχει μια διαβάθμιση της παρέμβασης της κοινωνίας στη σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένης και της προστασίας.

4.6 Περιβάλλον και ανάπτυξη

Τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι άμεσα συνυφασμένα με την άσκηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και τις επιπτώσεις τους στα φυσικά οικοσυστήματα και τους φυσικούς πόρους. Επομένως, ο έλεγχος των ανθρώπινων δραστηριοτήτων είναι απαραίτητος για την αντιμετώπιση των προβλημάτων περιβάλλοντος. Γι αυτό συχνά η περιβαλλοντική πολιτική θεωρήθηκε αντίθετη ως προς την πολιτική ανάπτυξης των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων.

Σταδιακά όμως, άρχισε να αναγνωρίζεται η δυνατότητα να συμβαδίζει η ανάπτυξη της οικονομίας με την προστασία του περιβάλλοντος. Η νέα αυτή προοπτική είναι αποτέλεσμα της διαπίστωσης των έντονων αλληλεπιδράσεων μεταξύ της ποιότητας του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης πολλών ανθρώπινων δραστηριοτήτων, όπου η υποβάθμιση του περιβάλλοντος συνεπάγεται αρνητικές επιδράσεις στην ανάπτυξη.

Η σύγχρονη άποψη υπογραμμίζει την ανάγκη ενιαίας πολιτικής ανάπτυξης, όπως μεταφράζεται ο όρος *sustainable development* που συνοπτικά αποδίδει τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

Ο όρος βιώσιμη ανάπτυξη περιγράφει τη διαδικασία μετασχηματισμού όπου η εκμετάλλευση των πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης και οι προσαρμογές στο θεσμικό πλαίσιο εναρμονίζονται με τις μελλοντικές και τις σημερινές ανάγκες.

Η στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη εστιάζεται στον ισόρροπο συνδυασμό τριών επί μέρους κυρίαρχων επιδιώξεων:

- Της αποτελεσματικότητας της οικονομίας.
- Της κοινωνικής ισότητας και δικαιοσύνης και
- της προστασίας του περιβάλλοντος

Θεωρείται σημαντικό να σημειωθεί ότι πρόκειται περί μιας συνεχούς διαδικασίας εξέλιξης και προσαρμογής δηλαδή περί μιας δυναμικής ισορροπίας. [5]

4.7 Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος

Φυσικοί και ανθρωπογενείς πόροι καθώς επίσης και οι ίδιες οι ανθρώπινες κοινωνίες αποτελούν το κεφάλαιο πάνω στο οποίο χτίζεται το φαινόμενο τουρισμός, ενώ ταυτόχρονα είναι και οι κύριοι αποδέκτες των θετικών ή αρνητικών επιρροών που αυτός συνεπάγεται.

Καθώς ο τουρισμός βασίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων δημιουργεί πιέσεις – χρήσεις – στους πόρους αυτούς με αρνητικές – αλλά και θετικές – επιπτώσεις και πιθανώς κινδύνους απώλειας, σημαντικής αλλοίωσης τους ή υποβάθμισής τους.

Η σχέση τουρισμού και περιβάλλοντος αποτελεί ένα κεντρικό θέμα πολιτικής, τόσο από την πλευρά της τουριστικής ανάπτυξης όσο και από την πλευρά της προστασίας των πολιτιστικών και φυσικών πόρων μιας περιοχής.

Ο τουρισμός αποτελεί μια δυναμική δραστηριότητα, η οποία επιφέρει σημαντικές διαρθρωτικές μεταβολές στην οικονομία και κοινωνία σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Αποτελεί δε από τη φύση του ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο και βρίσκεται σε μια κατάσταση συνεχούς και μόνιμης σχέσης αλληλεξάρτησης και αλληλοδόμησης με το φυσικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

Η παραπάνω σχέση έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία τα τελευταία χρόνια λόγω:

- Αύξησης του διεθνούς ανταγωνισμού στον τουρισμό καθώς νέες χώρες και προορισμοί εισέρχονται στην αγορά, προσφέροντας νέο και σχετικά ανέπαφο «περιβάλλον» ως «τουριστικό προϊόν» στον τουρίστα – επισκέπτη.
- Γενικότερης αναζήτησης του ανθρώπου για βελτίωση της ποιότητας ζωής και καλύτερο περιβάλλον, όχι μόνο στον τόπο διαμονής του αλλά ιδίως στον τόπο προορισμού του για αναψυχή και διακοπές. [6]

Δεδομένης της πολύπλοκης σχέσης μεταξύ περιβάλλοντος και τουρισμού, της κλίμακας και της παγκόσμιας εξάπλωσης των δραστηριοτήτων είναι αναπόφευκτο ότι ο τουρισμός έχει σημαντικές περιβαλλοντικές συνέπειες. Οι συνέπειες αυτές σχετίζονται με τη χρήση πόρων, τη ρύπανση, τη δημιουργία απορριμμάτων από τις

τουριστικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων και των επιπτώσεων από την σχετιζόμενη με τον τουρισμό μεταφορική δραστηριότητα. [7]

4.7.1 Περιβαλλοντικές επιπτώσεις

Οι κυριότερες αρνητικές συνέπειες του τουρισμού στο περιβάλλον είναι συνδεδεμένες με την πίεση που δέχονται οι φυσικοί πόροι, την απειλή της άγριας ζωής και των κατοίκων, τη δημιουργία μόλυνσης και απορριμμάτων, τις κοινωνικές και πολιτιστικές πιέσεις που σχετίζονται με τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση τη βιοποικιλότητας.

4.7.1.1 Φυσικοί πόροι

- *Νερό*

Οι σύγχρονες ανάγκες αλλά συχνά και οι επικρατούσες αντιλήψεις για τουριστικές εξυπηρετήσεις απαιτούν σημαντικές ποσότητες νερού. Ως αποτέλεσμα διαπιστώνεται υπερβολική χρήση των πολύτιμων αποθεμάτων νερού για τα ξενοδοχεία, τις πισίνες και τους χώρους λοιπών δραστηριοτήτων. Το γεγονός αυτό προξενεί μεγάλες ανησυχίες ιδιαίτερα σε περιοχές όπως η Μεσόγειος, όπου τα αποθέματα νερού είναι περιορισμένα και η χρήση νερού

κατά μέσο όρο είναι μεταξύ 280 και 450 λίτρων ανά τουρίστα, για τη μέση περίοδο της διαμονής του.

- *Γη - έδαφος*

Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να περιλαμβάνει εξόρυξη άμμου, διάβρωση παραλίας και αμμόλοφων, διάβρωση εδάφους και αστικοποίηση. Η κατασκευή οδικών δικτύων και αεροδρομίων μπορούν να οδηγήσουν σε υποβάθμιση της γης, απώλειας της άγριας ζωής και γενικά υποβάθμιση του περιβάλλοντος. [8]

- *Θαλάσσιοι πόροι*

Ο τουρισμός και ειδικότερα οι δραστηριότητες αναψυχής μπορούν να έχουν σαν αποτέλεσμα καταστροφή πολύτιμων πόρων όπως για παράδειγμα κοραλιογενών υφάλων. Επιπλέον, αναφέρονται οι συνέπειες στη ρύπανση των νερών αλλά και τα αποτελέσματα που αφορούν την προστασία της ακτής αλλά και των αλιευμάτων.

- *Αέρας*

Οι απειλές που αφορούν την ατμόσφαιρα προέρχονται από τα υψηλά επίπεδα χρήσης ενέργειας από τις τουριστικές εγκαταστάσεις αλλά και από τις σχετιζόμενες με τον τουρισμό μεταφορικές δραστηριότητες, που προκαλούν ατμοσφαιρική ρύπανση. [9]

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι μεταφορές που συνδέονται με τον τουρισμό εκτιμάται ότι καταναλώνουν το 3% της συνολικής καταναλισκόμενης ενέργειας στην Ευρώπη.

- *Τοπικοί πόροι*

Ο τουρισμός μπορεί ακόμα να δημιουργήσει πιέσεις στους τοπικούς πόρους, όπως ενέργεια, τροφές και άλλα πρωτογενή υλικά, που ενδέχεται να διατίθενται σε περιορισμένες ποσότητες και να μην αντέχουν την ραγδαία αύξηση της ζήτησης κατά τις περιόδους αιχμής στα τουριστικά θέρετρα. [10]

4.7.1.2 Άγρια ζωή και βιότοποι

Στην περίπτωση αυτή, η κυριότερη απειλή υφίσταται όπου οι τουριστικές δραστηριότητες καταστρέφουν βιολογικούς πόρους ή λαμβάνουν χώρα σε οικολογικά εύθραυστες περιοχές.

- *Βιολογικοί πόροι*

Ο τουρισμός μπορεί να συμβάλει στην υποβάθμιση των βιοκοινοτήτων, στην καταστροφή της βλάστησης για τουριστική αξιοποίηση του χώρου, σε αυξημένη πίεση σε είδη υπό εξαφάνιση εξαιτίας του εμπορίου αλλά και του κυνηγιού, σε αύξηση της ζήτησης καυσόξυλων αλλά και στις πυρκαγιές.

- *Οικολογικά εύθραυστες περιοχές*

Αν ο τουρισμός στη φύση δεν είναι σχεδιασμένος κατάλληλα είναι δυνατόν να αποτελέσει απειλή για τις πιο ευαίσθητες οικολογικά περιοχές του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων πάρκων και τοπίων φυσικής κληρονομιάς.

4.7.1.3 Μόλυνση και απόβλητα

Μόλυνση και απορρίμματα, που οφείλουν την ύπαρξη τους στον τουρισμό, μπορούν να οδηγήσουν στις παρακάτω μορφές μόλυνσης :

- Μόλυνση εδάφους από στερεά απόβλητα.
- Μόλυνση υδάτων από ξενοδοχειακά λύματα. .
- Μόλυνση των θαλασσίων υδάτων των παράκτιων περιοχών από αλλαγή στάθμης, μόλυνση από τη λειτουργία ξενοδοχειακών μονάδων και μαρινών, αλλά και απόβλητα και απορρίμματα από κρουαζιερόπλοια, που για παράδειγμα, στην Καραϊβική μόνο, παράγουν παραπάνω από 70.000 τόνους λυμάτων ετησίως.
- Ατμοσφαιρική ρύπανση από τη μεταφορά των τουριστών σε τοπικό αλλά και σε διεθνές επίπεδο, επιπτώσεις κυρίως λόγω των εκπομπών CO₂, που σχετίζονται με την χρήση ενέργειας για μεταφορά, κλιματισμό αλλά και θέρμανση των τουριστικών εγκαταστάσεων.
- Ηχορύπανση, τόσο από χερσαίες όσο και από αεροπορικές μεταφορές

4.7.2 Κοινωνικές και πολιτιστικές πιέσεις

Ο τουρισμός μπορεί να δημιουργήσει και κοινωνικές και πολιτιστικές πιέσεις συνδεδεμένες με τη διατήρηση και τη βιώσιμη χρήση της βιοποικιλότητας. Όσον

αφορά τις κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις, ο τουρισμός μπορεί να οδηγήσει σε διατάραξη του τοπικού τρόπου ζωής και τις κοινωνικές δομές και μπορεί αντίθετα να επηρεάσει παραδοσιακές πρακτικές που συμβάλουν στη διατήρηση της βιοποικιλότητας. [11]

4.8 Περιβαλλοντικές απειλές κατά του τουρισμού

Η βιωσιμότητα της τουριστικής βιομηχανίας απειλείται από τον περιβαλλοντικό υποβιβασμό με τους ακόλουθους τρόπους :

- Η αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη απειλεί τον τουρισμό. Ας δούμε μερικά παραδείγματα :
  - √ στις παράκτιες περιοχές και τα μικρά νησιά από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας
  - √ στα χιονοδρομικά κέντρα, δεν θα υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες για την άσκηση του αθλήματος.
  - √ ακραία καιρικά φαινόμενα δημιουργούν πολύ μεγάλα προβλήματα και πολλές φορές έχουν τραγικά αποτελέσματα.
- Η απώλεια της βιοποικιλότητας που συνδέεται με τις ανθρώπινες δραστηριότητες και η εξαφάνιση της ελκυστικότητας των τοπίων επηρεάζει πολλούς τουριστικούς προορισμούς.

- Η μόλυνση των υδάτων μπορεί να προκαλέσει μεγάλα προβλήματα σε τουριστικά θέρετρα και την ίδια στιγμή, η έλλειψη ή μόλυνση του πόσιμου νερού αποτελεί μεγάλο εμπόδιο στην τουριστική ανάπτυξη ή αξιοποίηση των ήδη υπαρχουσών υποδομών.
- Η ατμοσφαιρική μόλυνση που οφείλεται στην αστική ανάπτυξη μπορεί να αποθαρρύνει τους ενδεχόμενους τουρίστες να επισκεφτούν μια πόλη ή μια περιοχή. [11]

4.9 Συμβολή του τουρισμού στην διατήρηση / προστασία του περιβάλλοντος.

Υπάρχει η δυνατότητα ο τουρισμός να συμβάλει σημαντικά στην προστασία και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και στη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων.

Παράλληλα, μπορεί να διαδώσει τη γνώση για την αξία των στοιχείων του περιβάλλοντος και του πολιτισμού. Συγκεκριμένες περιοχές, όπως, προστατευόμενες περιοχές και πολιτιστικά αξιοθέατα, αποτελούν ζωτικά στοιχεία για την ανάπτυξη του τουρισμού και ο ίδιος ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στη διατήρησή τους με οικονομικές ενισχύσεις αλλά και παροχή της περιβαλλοντικής υποδομής και βελτιωμένη περιβαλλοντική διοίκηση.

Επιπρόσθετα, ο τουρισμός δύναται να βοηθήσει στην ενημέρωση του τοπικού πληθυσμού για την οικονομική αξία των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων, έτσι ώστε να τους κάνει να αισθάνονται περήφανοι για την κληρονομιά τους άρα και να συμβάλουν στη διατήρησή της. [12]

4.10 Τουρισμός και Περιβάλλον . Άξονες τουριστικής πολιτικής του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού (ΕΟΤ).

Η βελτίωση της ποιότητας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος έχει ζωτική σημασία για την επιτυχία των τουριστικών προορισμών της χώρας και αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο των σχετικών πολιτικών και δράσεων της ΕΕ εντάσσονται και οι συνεχείς προσπάθειες του ΕΟΤ για να ενσωματωθούν οι αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης στη στρατηγική και τις πρακτικές της ανάπτυξης του τουριστικού τομέα για την προστασία και την ανάδειξη του περιβάλλοντος ως πολύτιμου τουριστικού πόρου.

Η δραστηριότητα του ΕΟΤ εστιάζεται στη σταθερή εφαρμογή των ρυθμίσεων και μέτρων που ισχύουν, καθώς και στην προώθηση επιλεκτικών νέων νομοθετικών και χρηματοδοτικών εργαλείων, που σχετίζονται ιδιαίτερα με την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Ειδικότερα, η σχετική πολιτική του ΕΟΤ ακολουθεί τέσσερις κύριους άξονες:

- *Προώθηση χωρικών ρυθμίσεων και ελέγχων*
(γνωμοδότηση για τη σκοπιμότητα ως προς τη χωροθέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων, καθορισμός τουριστικά κορεσμένων περιοχών, έλεγχος μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την ίδρυση ή επέκταση τουριστικών εγκαταστάσεων, σύνταξη και έλεγχος τήρησης τεχνικών προδιαγραφών ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, καθορισμός χρήσεων γης σε παραλιακές περιοχές, εφαρμογή κοινοτικών οδηγιών, κλπ).
- *Προώθηση πρότυπων δράσεων και σχεδίων διαχείρισης ειδικών περιοχών*
(εκπόνηση μελετών σχετικά με την οργάνωση και την ανάδειξη χώρων, τη διαχείριση επισκεπτών - κατάρτιση και επιμόρφωση σε περιβαλλοντικά θέματα - ενέργειες ενημέρωσης και προβολής - σύσταση ειδικών φορέων διαχείρισης).
- *Πολιτική προώθησης οικονομικών κινήτρων*
(επιχορηγήσεις σε επενδύσεις σε μη κορεσμένες περιοχές, εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων με φιλικές προς το περιβάλλον τεχνικές και μεθόδους, στήριξη μικρών και μεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων για την προώθηση ήπιων μορφών τουρισμού, κλπ).
- *Ευαισθητοποίηση του κοινού, σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και ήπιων μορφών τουρισμού*

(εκστρατείες ενημέρωσης προβολής εθνικής ή τοπικής κλίμακας, τηλεοπτικές ταινίες και σποτς, καθώς και ειδικά βραβεία, όπως οι "Γαλάζιες Σημαίες").

Για την εφαρμογή αυτών των πολιτικών, ο ΕΟΤ χρησιμοποιεί, ως κατάλληλο εργαλείο, ένα ευρύ φάσμα επιμέρους δράσεων, χρησιμοποιώντας εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Η Ελλάδα συμμετέχει στο 5ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον 1992-2000 ("Προς την αειφορία") της ΕΕ, στο οποίο περιλαμβάνονται ειδικά μέτρα πολιτικής για τον τουριστικό τομέα. Οι ομάδες - στόχος αυτών των μέτρων είναι το γενικό κοινό και οι τοπικές κοινωνίες, οι επισκέπτες τουρίστες, η τοπική και η νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, οι επαγγελματίες του τουριστικού τομέα, τα στελέχη και το προσωπικό υπηρεσιών και φορέων που συνδέονται με την ανάπτυξη του τουρισμού. [13]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, Tourism and Sustainable Development- Tourism and Environmental Protection, United Nations, 19-30 April 1999, σελ.2
2. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001, σελ. 132
3. O’Riordan T., Environmental Science for Environmental Management, Prentice Hall, 2000, σελ. 32
4. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π. σελ 133
5. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π. σελ 134 -137
6. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π. σελ 139
7. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, ό.π. σελ. 2
8. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π. σελ. 149
9. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, ό.π. σελ. 2
10. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π. σελ. 151
11. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, ό.π. σελ. 4-5
12. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, ό.π. σελ. 5
13. Ιστοσελίδα Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού www.gnto.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

5.1 Τι είναι βιώσιμη ανάπτυξη

Τα παρακάτω σημεία έχουν ως στόχο να προσδιορίσουν τον όρο :

- Η ανάπτυξη που επιδιώκει παράλληλα την επίτευξη και μεγιστοποίηση των βιολογικών, οικονομικών και των κοινωνικών στόχων.
- Η σχέση μεταξύ δυναμικών, ανθρώπινων, οικονομικών συστημάτων και ακόμη πιο δυναμικών αλλά συνήθως με μικρότερους ρυθμούς μεταβαλλόμενων οικολογικών συστημάτων κατά την οποία :
  - √ η ανθρώπινη ζωή μπορεί να συνεχιστεί έπ' άπειρον,
  - √ τα άτομα μπορούν να ευδοκιμούν,
  - √ οι ανθρώπινοι πολιτισμοί να αναπτύσσονται, κατά τέτοιο τρόπο που οι επιπτώσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες παραμένουν εντός ορίων, έτσι ώστε να μην καταστρέφουν την ποικιλία, την πολυπλοκότητα και τη λειτουργία των οικολογικών συστημάτων που στηρίζουν τη ζωή.

- Η οικονομική εκείνη κατάσταση, όπου οι απαιτήσεις από το περιβάλλον που τίθενται από τους ανθρώπους και το εμπόριο μπορεί να ικανοποιηθούν χωρίς να μειώνεται η ικανότητα του περιβάλλοντος να παρέχει την ίδια ικανοποίηση και στις μελλοντικές γενιές.

Θα μπορούσε απλούστερα να διατυπωθεί ως «άφησε τον κόσμο καλύτερο από ότι τον βρήκες, μην πάρεις περισσότερο από ότι χρειάζεσαι, μη βλάπτεις τη ζωή ή το περιβάλλον και κάνε διορθώσεις αν τελικά το πράξεις». [1]

5.2 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Οι κυρίαρχες παράμετροι της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι οι ακόλουθες:

- Ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον.
- Ενίσχυση όλων των μέτρων που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης.
- Ειδικό θεσμικό πλαίσιο που θα προωθεί τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή.
- Προώθηση μέτρων και πολιτικών που συμβάλλουν στην προστασία και την ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.

- Χρήση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης. [2]

Όταν αναφερόμαστε στη διαρκή και ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο εννοούμε μορφές, τρόπους και στόχους ανάπτυξης τουρισμού και τοπική αναπτυξιακή διαδικασία με ορισμένους κοινούς παρανομαστές :

- Κατηγορίες και κλίμακα τουριστικής παραγωγής και κατανάλωσης που είναι προσαρμοσμένες στο τοπικό / περιφερειακό, παραγωγικό και χωρικό σύστημα.
- Ισότητα ως προς τις δυνατότητες προσπέλασης του πληθυσμού στα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά αγαθά και ευκαιρίες ως προς την κατανομή του αναπτυξιακού οφέλους.
- Αναπτυξιακοί στόχοι τουρισμού σε αρμονική συνάρτηση με οικολογικές, περιβαλλοντικές, παραμέτρους της περιοχής.
- Τουριστικές δραστηριότητες και χρήσεις που βασίζονται σε επιστημονικά θεμελιωμένες αρχές ως προς τη χρήση και ανανέωση πόρων. [3]

Η νέα συνθήκη για την ΕΕ που υπεγράφη από όλα τα κράτη μέλη στις 7 Φεβρουαρίου 1992 εισήγαγε ως κύριο στόχο την προώθηση της αειφόρου και σεβόμενης το περιβάλλον ανάπτυξης (άρθρο 2). Περιλαμβάνει μεταξύ των δραστηριοτήτων της ΕΕ μια πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος. [4]

Ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό στοιχείο της οικονομικής ζωής της κοινότητας. Αντικατοπτρίζει τη θεμιτή επιθυμία του ατόμου να χαρεί τη γνωριμία νέων τόπων, να αφομοιώσει διαφορετικά πολιτιστικά επιτεύγματα και να επωφεληθεί από ψυχαγωγικές δραστηριότητες ή ανάπαυση μακριά από το καθημερινό περιβάλλον της κατοικίας ή της εργασίας του. Συνιστά επίσης σημαντική εισοδηματική πηγή για πολλές περιφέρειες και πόλεις της κοινότητας με ιδιαίτερη συμβολή στην οικονομική και κοινωνική συνοχή της περιφέρειας.

Ο τουρισμός αποτελεί καλό παράδειγμα για τη θεμελιώδη σχέση που συνδέει την οικονομική ανάπτυξη και το περιβάλλον με όλα τα συνακόλουθα οφέλη, εντάσεις και πιθανές διενέξεις. Με κατάλληλο σχεδιασμό και διαχείριση, ο τουρισμός, η περιφερειακή ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος είναι δυνατό να συμβαδίσουν. Ο σεβασμός προς τη φύση και το περιβάλλον, ιδίως στις παράκτιες και τις ορεινές περιοχές, μπορεί να εξασφαλίσει τόσο τα κέρδη όσο και τη μακροήμερευση της τουριστικής βιομηχανίας.

Η ευρωπαϊκή κοινότητα στηρίζει οικονομικά τον τουρισμό μέσω των επενδύσεων της για την απαραίτητη υποδομή. Μπορεί επίσης να διαδραματίσει έναν διευκολυντικό ρόλο για άλλα συμφέροντα. Ωστόσο, ως πρακτική έκφραση της αρχής της επικουρικότητας και του πνεύματος της κοινής ευθύνης, το πραγματικό έργο του συγκερασμού της τουριστικής κίνησης και ανάπτυξης με τη διαφύλαξη της φυσικής και της πολιτιστικής περιουσίας με τελικό αποτέλεσμα μια διαρκή ισορροπία πρέπει να επιτελεστεί σε άλλα, εκτός των κρατών μελών, των

περιφερειακών και τοπικών αρχών, της τουριστικής βιομηχανίας και των ίδιων των τουριστών.

Οι τρεις βασικές κατευθύνσεις δράσεως που υποδεικνύει το πρόγραμμα συνίσταται:

- Στη διαφοροποίηση των τουριστικών δραστηριοτήτων, όπου συμπεριλαμβάνονται η καλύτερη διαχείριση του φαινομένου που λέγεται μαζικός τουρισμός και η προώθηση διαφορετικών τύπων τουρισμού.
- Στη βελτίωση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών, που αφορά την ενημέρωση και τη διαχείριση των ρευμάτων των επισκεπτών, καθώς και τις ανέσεις που τους παρέχονται.
- Στην τουριστική συμπεριφορά, που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τις εκστρατείες από τα μέσα ενημέρωσης, τους κώδικες συμπεριφοράς αλλά και την επιλογή των μεταφορικών μέσων. [5]

5.3 Η έννοια της ποιότητας

Στο σημείο αυτό κρίνεται χρήσιμο να αναφερθούμε στην έννοια της ποιότητας που συνήθως αναφέρεται σε ορισμένα χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος που προσδιορίζουν ή επηρεάζουν τη δυνατότητα συμβολής του στην ικανοποίηση αναγκών, επιθυμιών και προσδοκιών της τουριστικής πελατείας. Θεωρείται

σημαντικό να αναφερθεί πως οι προσδοκίες και οι εμπειρίες συνιστούν τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η αντίληψη της ποιότητας από τους χρήστες.

Η ορθή προσέγγιση των ζητημάτων ποιότητας και η ένταξη τους σε μια ολοκληρωμένη τουριστική πολιτική έχει ως αντικείμενο τρεις στόχους που είναι :

- Η επίτευξη μιας σταθερής και διαρκούς ελκυστικής εικόνας του τουριστικού προϊόντος μιας χώρας ή μιας περιφέρειας στη διεθνή τουριστική αγορά.
- Η στήριξη της επιδιωκόμενης τάσης για συνεχή αύξηση κερδών και εισοδημάτων μέσω της σταθερής, διαχρονικά, ικανοποίησης της τουριστικής πελατείας.
- Η προστασία των χαρακτηριστικών περιβαλλοντικών πόρων τουριστικής έλξης, εφόσον μια σωστή προσέγγιση εμπεριέχει το σεβασμό και την ορθολογική διαχείριση των πόρων.

5.4 Όροι βιώσιμης ανάπτυξης

5.4.1 Προϋποθέσεις / ενέργειες

- Τουρίστες ημεδαποί και αλλοδαποί.

Οι τουρίστες θα πρέπει να ενδιαφέρονται τόσο για το τοπικό στοιχείο όσο και να γνωρίζουν την αξία του και παράλληλα να έχουν την επιθυμία και ικανότητα να προσαρμόσουν την συμπεριφορά τους στα πρότυπα κατανάλωσης.

- *Κεντρικοί ή περιφερειακοί διοικητικοί και κοινωνικοί φορείς.*

Οι φορείς αυτοί θα πρέπει να διαθέτουν επαρκείς χρηματοδοτικούς πόρους ή δομές καθώς και σχήματα διαχείρισης για τη διαμόρφωση ικανοποιητικού επιπέδου ανωδομών και υποδομών.

Κρίνεται επίσης απαραίτητος ο συντονισμός των ενεργειών διαφόρων αρμόδιων φορέων ώστε να επιτευχθεί συνεργασία αλλά και οργανωμένη δράση.

- *Νομαρχιακοί και τοπικοί διοικητικοί και κοινωνικοί φορείς.*

Στην περίπτωση αυτή θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό οι φορείς να έχουν επίγνωση της ευθύνης τους, αλλά και να αναγνωρίζουν τα στοιχεία ταυτότητας και συνοχής του χώρου.

- *Τουριστική βιομηχανία.*

Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να αναγνωρίζουν αλλά και να αξιοποιούν τυχόν δυνατότητες επενδυτικών ευκαιριών. Την ίδια στιγμή, είναι αναγκαία η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους, που θα συμβάλλει στη βιωσιμότητα των υφιστάμενων επιχειρήσεων.

Η αναζήτηση αποτελεσματικότερων μορφών συνεργασίας επιχειρήσεων τοπικών και περιφερειακών φορέων θεωρείται ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο.

5.4.2 *Επιδιώξεις / Αποτελέσματα*

- *Τουρίστες ημεδαποί και αλλοδαποί.*

Επιτυγχάνεται καλύτερη επικοινωνία αλλά και αμοιβαία επίδραση μόνιμων κατοίκων και τουριστών καθώς και αυξημένη εκτίμηση και σεβασμός στα τοπικά ήθη, έθιμα και παραδόσεις. Παράλληλα, πραγματοποιείται ποιοτική αναβάθμιση των εμπειριών του τουριστών, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις αποκτούν στενούς δεσμούς με τον τόπο και τους κατοίκους του.

- *Κεντρικοί ή περιφερειακοί διοικητικοί και κοινωνικοί φορείς.*

Επιχειρούν ελαχιστοποίηση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων με σύγχρονη μεγιστοποίηση του οικονομικού και κοινωνικού οφέλους και διασφάλιση μακροπρόθεσμης οικονομικής βιωσιμότητας. Επιπλέον, πραγματοποιείται εξισορρόπηση των χωρικών ανισοτήτων της τουριστικής ανάπτυξης και οργανική διασύνδεση τους με τομείς ή κλάδους παραγωγής.

- *Νομαρχιακοί και τοπικοί διοικητικοί και κοινωνικοί φορείς.*

Επιτυγχάνουν ικανοποίηση των τοπικών κοινοτήτων λόγω διευρυνόμενου κοινωνικο-οικονομικού οφέλους, σε συνάρτηση με τις αυξημένες καταναλωτικές δαπάνες τουριστών και τις εισροές αλλά και με την αυξημένη συμβολή του τουρισμού στην προστασία και ανάπτυξη ολόκληρου του φάσματος πολιτιστικών και φυσικών πόρων.

- *Τουριστική βιομηχανία.*

Έχει μεγαλύτερη συμβολή στην ανάπτυξη της ανωδομής και υποδομής που σχετίζεται με τους φυσικούς και τους πολιτισμικούς πόρους. Επιπρόσθετα μειώνονται οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους και τις υποδομές. [6]

5.5 Κριτήρια βιώσιμης ανάπτυξης

Τα κριτήρια αυτά θεωρούνται χρήσιμα για τη διαμόρφωση μιας δημόσιας τουριστικής πολιτικής ή των στόχων και επιλογών ενός στρατηγικού σχεδίου αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, σε εθνικό ή περιφερειακό κυρίως επίπεδο. Μπορούμε να τα ομαδοποιήσουμε στις παρακάτω πέντε κατηγορίες :

- *Διαπεριφερειακή διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος.*

Διαδικασία εμπλουτισμού, ανανέωσης και διάρθρωσης του τουριστικού προϊόντος κάθε περιφέρειας κατά τρόπο που αξιοποιεί χαρακτηριστικούς ενδογενείς πόρους, διευρύνει το φάσμα των στοιχείων τουριστικής κατανάλωσης και προσδίδει γενικά στην περιφέρεια μια ιδιαίτερη ταυτότητα-εικόνα, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της στη διεθνή αγορά.

- *Μεγιστοποίηση των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού σ' ολόκληρη την περιφέρεια.*

Πρόκειται για μια ολοκληρωμένη, οικονομικά και χωρικά, ένταξη του τουρισμού στο περιφερειακό παραγωγικό σύστημα, ή για την ανάπτυξη του τουρισμού που επιτυγχάνουν τις καλύτερες ή αποτελεσματικότερες διασυνδέσεις με τους άλλους παραγωγικούς τομείς ή κλάδους της περιφερειακής οικονομίας.

- *Δημιουργία συνθηκών και καταστάσεων ισότητας και συμμετοχής του τοπικού και περιφερειακού πληθυσμού.*

Στη διαδικασία τουριστικής ανάπτυξης μιας περιφέρειας και στις επιλογές συγκεκριμένων στόχων εντάσσονται, με απόδοση ίσης βαρύτητας, και στόχοι όπως :

- √ Εξασφάλιση δυνατοτήτων ίσης συμμετοχής και προσπέλασης του τοπικού πληθυσμού σε προϊόντα και υπηρεσίες τουριστικής παραγωγής και κατανάλωσης, καθώς και προκύπτοντα κοινωνικο-οικονομικά οφέλη.
- √ Ελαχιστοποίηση κοινωνικών αντιθέσεων / συγκρούσεων μεταξύ ομάδων του τοπικού πληθυσμού ή μεταξύ επισκεπτών και ντόπιων.

- *Ολοκληρωμένη ένταξη περιβαλλοντικών παραμέτρων στην ανάπτυξη του τουριστικού προϊόντος και σε μορφές τουριστικής κατανάλωσης.*

Πρόκειται για ισότιμη ένταξη περιβαλλοντικών στόχων στη διαδικασία τουριστικού σχεδιασμού ή / και για κατάλληλες προσαρμογές των σχετικών πολιτικών ή σχεδίων τουριστικής ανάπτυξης, με βάση δύο κύριες παραμέτρους περιβαλλοντικής προστασίας :

- √ Την παράμετρο χωρητικότητα ή φέρουσα ικανότητα τουριστικών πόρων. Ο προσδιορισμός ορίων αντοχής των πόρων και του όγκου ή μεγέθους επισκεπτών, σε συνάρτηση με ασκούμενες δραστηριότητες και τις κύριες ιδιότητες ενός χώρου, είναι αναγκαία συνθήκη για να διατηρηθεί η ποιότητα / ακεραιότητα και ο χαρακτήρας του.
- √ Την παράμετρο «δυνάμει τουριστικές επιχειρήσεις». Η αξιολόγηση και ο προσδιορισμός των δυνάμει επιπτώσεων συγκεκριμένων τουριστικών πολιτικών και παρεμβάσεων στο περιβάλλον και η συσχέτιση κοινωνικο-οικονομικών και οικολογικών παραμέτρων αποτελεί επίσης αναγκαία συνθήκη για την επιλογή κατάλληλων μέτρων πολιτικής για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.
- *Εξασφάλιση συνθηκών αναπτυξιακής συνέχειας και προσαρμοστικότητας στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον.*

Πρόκειται για στόχο που καλύπτει το σύνολο των στοιχείων ή παραμέτρων που συγκροτούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στρατηγικού σχεδιασμού για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μιας περιφέρειας ή χώρας. Αναφέρεται στον προσδιορισμό και επιλογή μορφών και τρόπων τουριστικής ανάπτυξης με τη μεγαλύτερη δυνατή ικανότητα προσαρμογής και ανταπόκρισης στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις και συνθήκες της διεθνούς αγοράς. [7]

5.6. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

Η επιτροπή παροτρύνει τις κυβερνήσεις :

- Να προωθήσουν την βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού, μεταξύ άλλων, μέσω της ανάπτυξης και εφαρμογής πολιτικών και εθνικών στρατηγικών για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη βασισμένη στην Ατζέντα 21, που θα ενθαρρύνει την τουριστική τους βιομηχανία, θα συμβάλει στη προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων και χρήσης φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών και επίσης θα δώσει την κατεύθυνση για την ενεργή συμμετοχή των βασικών ομάδων, περιλαμβανομένων των εθνικών οργανισμών τουρισμού, τουριστικών γραφείων και οργανισμών καθώς βέβαια και του ιδιωτικού τομέα και των τοπικών κοινωνιών.
- Να συμβουλευσει όλες τις βασικές ομάδες και τις τοπικές κοινωνίες για τη διαδικασία της τουριστικής ανάπτυξης, παράλληλα με τη διαμόρφωση πολιτικής, το σχεδιασμό, τη διαχείριση και την κατανομή ωφελειών, που μπορεί επίσης να δείξει την ανάγκη εναρμόνισης της σχέσης ανάμεσα στους ανθρώπους, την κοινωνία και το περιβάλλον.
- Να εργαστούν σε συνεργασία με τις κύριες ομάδες, κυρίως σε τοπικό επίπεδο, για να διαβεβαιώσουν την ενεργή συμμετοχή στο σχετιζόμενο με τον τουρισμό σχεδιασμό.

- Να αναλάβουν οργάνωση της εργασίας σύμφωνα με τη διαθεσιμότητα με τις τοπικές κοινότητες με σκοπό να ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή τους, σε όλα τα επίπεδα της διαδικασίας τουριστικής ανάπτυξης, περιλαμβάνοντας τη διαφανή λήψη αποφάσεων και κατανομή ωφελειών και την ενημέρωση για τα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά κόστη και ωφέλειες που αυτή συνεπάγεται.
- Να δημιουργήσουν το κατάλληλο νομικό, οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό πλαίσιο μέσω της ανάπτυξης και εφαρμογής ενός μείγματος εργαλείων, όπως σχεδιασμός χρήσεων γης, οικονομικά εργαλεία, διαχείριση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων στις τουριστικές εγκαταστάσεις καθώς και εθελοντικές πρωτοβουλίες και συμφωνίες.
- Να μεγιστοποιήσουν το ενδεχόμενο ο τουρισμός να συμβάλει στη εξάλειψη της φτώχειας αναπτύσσοντας τις κατάλληλες στρατηγικές σε συνεργασία με όλες τις κύριες ομάδες και την τοπική κοινωνία.
- Να προωθήσουν ένα ευνοϊκό πλαίσιο για τις μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην δημιουργία απασχόλησης στον τουριστικό τομέα, μειώνοντας διοικητικά εμπόδια, διευκολύνοντας την πρόσβαση στο κεφάλαιο, εκπαιδύοντας για διοικητικά και άλλα θέματα, σε αναγνώριση του ενδεχομένου υιοθέτησης πρακτικών για βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

- Να λάβουν αυστηρά αλλά και κατάλληλα μέτρα, μέσω της ανάπτυξης και ενδυνάμωσης συγκεκριμένων μέτρων και νομοθεσίας, ενάντια σε οποιασδήποτε μορφής παράνομης, καταχρηστικής τουριστικής δραστηριότητας.
- Να συμμετέχουν σε διεθνείς και περιφερειακές διαδικασίες που αφορούν ζητήματα σχετικά με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, να προωθήσουν την εφαρμογή και ενδυνάμωση επιπέδων ή οδηγιών σχετιζόμενων με την τουριστική βιομηχανία, σε τομείς όπως αυτός της εργασίας και της υγείας. Επίσης να υποστηρίξουν πρωτοβουλίες, ειδικότερα μέσω οργανισμών όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, που θα μπορούσαν να συμβάλουν σημαντικά στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.
- Να υποστηρίξουν κατάλληλα μέτρα για την αρτιότερη ενημέρωση των τουριστών για πολιτιστικές, οικολογικές και άλλες αξίες και να παρέχουν ακριβή πληροφόρηση για την ασφάλεια των τουριστικών προορισμών, για να δώσουν τη δυνατότητα στους καταναλωτές να κάνουν επιλογές.

Επίσης η επιτροπή καλεί την τουριστική βιομηχανία :

- Να αναπτύξει περιβαλλοντικά, κοινωνικά και πολιτισμικά συμβατές μορφές τουρισμού αλλά και να συνεχίσει την ανάπτυξη και την εφαρμογή ιδιωτικών πρωτοβουλιών για την υποστήριξη μιας βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα σχέδια και οι πρωτοβουλίες θα πρέπει να καλύπτουν κι ακόμη καλύτερα, να ξεπερνούν τα ανάλογα τοπικά, εθνικά περιφερειακά και διεθνή πρότυπα.

- Να αφοσιωθεί στο στόχο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης επεξεργάζοντας τις αρχές ξενάγησης και τις παρεχόμενες πληροφορίες που αφορούν αξίες σχετιζόμενες με το περιβάλλον και τον πολιτισμό στις περιοχές προορισμού των τουριστών.
- Να λάβει δραστικά μέτρα για τη μείωση του όγκου των απορριμμάτων, που παράγει η τουριστική δραστηριότητα.
- Να σχεδιάσει με βάση τη φύση, σε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές και με τη χρήση φιλικών σχεδίων, υλικών και τεχνολογιών, έτσι ώστε να μην επηρεάζονται τα στοιχεία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού. Στοιχεία που οι τουρίστες επιθυμούν να χαρούν, ενώ αυτό συντηρεί συγχρόνως την τοπική κοινότητα.
- Να τηρεί απόσταση ευρέως από παράνομες και καταχρηστικές μορφές τουρισμού.
- Να πληροί ή και να ξεπερνά εθνικά και διεθνή επίπεδα εργασίας. [8]

5.7 Μέσα και εργαλεία για την επιχειρησιακή εφαρμογή της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.

Εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για το λόγο αυτό μπορεί να αποτελέσουν :

- *Το ευρωπαϊκό βραβείο για τον τουρισμό*

Υιοθετήθηκε το 1995 από την ΕΕ και έχει τρεις βασικούς στόχους :

- √ να δημοσιεύσει την έννοια της βιωσιμότητας σε όλους τους οικονομικούς τομείς του τουρισμού, μέσω της ενημέρωσης γύρω από τους βασικούς κανόνες συμπεριφοράς και τα μέτρα που πρέπει να υιοθετηθούν,
- √ να εδραιώσει την επικοινωνία μεταξύ των μόνιμων κατοίκων, των ανθρώπων με ενδιαφέρον για την ανάπτυξη του τουρισμού, των εκπροσώπων της διοίκησης και των άλλων τομέων σχετικών με την ανάπτυξη του τουρισμού,
- √ να βραβεύσει σημαντικές πολιτικές στο πεδίο του τουρισμού και του περιβάλλοντος που δεν θα περιορίζονται απλώς σ' ένα αριθμό καλών πρωτοβουλιών.

- *Σήματα περιβαλλοντικής ποιότητας.*

Με στόχο τη διαμόρφωση ελάχιστων απαιτήσεων για περιβαλλοντική προστασία και ποιότητα. Παράλληλα, τα σήματα αυτά αποτελούν οδηγό για τον ίδιο καταναλωτή.

- *Οικο-σήμανση*

Για ενθάρρυνση της υιοθέτησης δράσεων για την προστασία του περιβάλλοντος, με την εκμετάλλευση του ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων και την ανάγκη τους να διακριθούν και να διαφοροποιηθούν.

- *Φέρουσα ικανότητα*

Που αφορά την αντοχή ενός συστήματος να υποστηρίζει ή να δεχτεί κάποιες δραστηριότητες. Ως αντικειμενικός στόχος θεωρείται η αναζήτηση ενός αποδεκτού επιπέδου καθορισμού της φέρουσας ικανότητας που συνδυάζει χωρικές, κοινωνικοοικονομικές, περιβαλλοντικές, πολιτισμικές και δομικές παραμέτρους.

- *Οικονομικά εργαλεία*

Είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν σε περιοχές που έχουν αναπτυχθεί ή αναπτύσσονται τουριστικά με στόχο, για παράδειγμα, την εξασφάλιση πόρων για έργα που θα στηρίξουν την ανάπτυξη αυτή.

- *Περιβαλλοντικός έλεγχος*

Οι τουριστικές επιχειρήσεις και κυρίως οι ξενοδοχειακές μονάδες επιβαρύνουν με τη λειτουργία τους το περιβάλλον. Παράγονται λοιπόν απόβλητα και απελευθερώνονται ρύποι αλλά και έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά τη κατασκευή, χρήση ή διάθεση αγαθών στο περιβάλλον. Κάθε επιχείρηση θα πρέπει να αναλάβει την κατάλληλη δράση για τον έλεγχο της ενέργειας, των στερεών αποβλήτων, του νερού, των εκροών και άλλων παραμέτρων.

- *Agenda 21*

Για τις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία, όπως διαμορφώθηκε από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού και τον ΠΟΤ, αφορά την εστίαση και την μελέτη των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών κριτηρίων σαν ένα αναπόσπαστο στοιχείο κάθε διαχειριστικής απόφασης, παρά

σαν ένα επιπρόσθετο στοιχείο υφιστάμενων προγραμμάτων. Η ύπαρξη μιας τέτοιας σχέσης σημαίνει ότι οι δραστηριότητες της επιχείρησης επηρεάζονται από το περιβαλλοντικό πρόγραμμα. [9]

- *Κοινοτικό σύστημα οικολογικής διαχείρισης και ελέγχου (EMAS)*

Έχει τη νομική του βάση στον κανονισμό 1836/93/ΕΟΚ, που άρχισε να εφαρμόζεται το 1995 και αφορά την εκούσια συμμετοχή επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα στο σύστημα αυτό. Στόχος του είναι η αξιολόγηση και αναβάθμιση της περιβαλλοντικής επίδοσης των βιομηχανιών και η μείωση στο ελάχιστο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από τη λειτουργία των βιομηχανικών μονάδων στους οποίους θα εφαρμοστεί. Τα κύρια μέσα για τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης είναι μια διατυπωμένη περιβαλλοντική πολιτική και ένα συνεχώς προσαρμοζόμενο σύστημα διαχείρισης. Τελικός στόχος του κανονισμού θεωρείται η σύνταξη της περιβαλλοντικής δήλωσης και η πιστοποίηση της επιχείρησης από κατάλληλο φορέα. [10]

5.8 Φορείς που εμπλέκονται στη διαμόρφωση μιας πολιτικής για το βιώσιμο τουρισμό.

Κάθε εμπλεκόμενος φορέας έχει συχνά διαφορετικούς στόχους ή προοπτικές ως προς το εύρος και τα μέσα προστασίας του περιβάλλοντος για τη στήριξη του τουρισμού. Εμπλεκόμενοι στη διαμόρφωση πολιτικής θα μπορούσε να είναι : οι

κάτοικοι, οι τουρίστες ή επισκέπτες, οι τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις και οι τουριστικοί πράκτορες αλλά και κρατικοί ή τοπικοί φορείς άσκησης τουριστικής πολιτικής.

Η άσκηση πολιτικής βιώσιμης ανάπτυξης περιλαμβάνει τόσο τη συμμετοχή όσων εμπλέκονται ή έχουν ευθύνη για την άσκηση πολιτικής σε τοπικό επίπεδο αλλά και γενικότερες δράσεις στο πνεύμα της αειφορίας σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Η εφαρμογή των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης δυσχεραίνεται από το σύνθετο χαρακτήρα του τουρισμού ως άθροισμα δραστηριοτήτων αλλά και του περιβάλλοντος όπου λειτουργεί, χαρακτηριστικά που επιβάλλουν σημαντικές αναδιαρθρώσεις στον τρόπο άσκησης της πολιτικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος.

Επίσης, εμπόδια στην εφαρμογή της προκαλεί η οικονομική σημασία του τουρισμού και τα συμφέροντα που συνεπάγεται, η αδυναμία συντονισμού λόγω της μορφής της δημόσιας διοίκησης αλλά μια γενικότερη αδράνεια του κοινωνικού συνόλου απέναντι σε κάθε προσπάθεια προσαρμογής σε μια νέα θεώρηση. [11]

5.9 Στόχοι πολιτικής στο πλαίσιο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης

- Ανάπτυξη τουριστικών προϊόντων φιλικών με τον τουριστικό προορισμό.
- Συμμόρφωση με την περιβαλλοντική νομοθεσία και δημιουργία λογικών και πρακτικά εφαρμόσιμων περιβαλλοντικών νόμων.

- Αντιμετώπιση αρνητικών επιπτώσεων από την υφιστάμενη τουριστική δραστηριότητα και πρόληψη των μελλοντικών.
- Διατήρηση, προστασία, ανάδειξη των πόρων και αύξηση της αποδοτικότητας κατά τη χρήση τους, ελαχιστοποίηση των αποβλήτων και αντικατάσταση ακατάλληλου εξοπλισμού.
- Ευαισθητοποίηση για περιβαλλοντικά ζητήματα και ενθάρρυνση συμπεριφορών φιλικών προς το περιβάλλον από κάθε εμπλεκόμενο φορέα του τουρισμού.
- Εξασφάλιση κοινωνικής συνοχής – δικαιοσύνη και στήριξη της τοπικής οικονομίας μέσω της δημιουργίας θέσεων εργασίας, επιλογή προσωπικού από τον τοπικό πληθυσμό, χρήση τοπικών προϊόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Buchholz R., Principles of Environmental Management, . The Greening of Business, Prentice Hall, Inc., 1998
2. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001, σελ. 81
3. Κομίλης Παναγιώτης, Νίκος Βαγιόνης, Τουριστικός Σχεδιασμός, Μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης, Προπομπός, 1999, σελ. 274
4. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Στόχος η αειφορία, Λουξεμβούργο 1993, σελ. 37
5. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ό.π., σελ. 42
6. Κομίλης Παναγιώτης, Νίκος Βαγιόνης, ό.π. σελ 175-6
7. Κομίλης Παναγιώτης, Νίκος Βαγιόνης, ό.π. σελ. 177
8. United Nations Commission on Sustainable Development, Decision 7/3. Tourism and sustainable development, New York 19-30 April 1999, σελ.1-3
9. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π.,σελ. 238-241
10. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π., σελ. 247
11. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π., 235-236

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

6.1 Πρότυπο βιώσιμου τουρισμού με χρήση ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Μετά το 1980, πληθαίνουν οι προσπάθειες να προωθηθεί ένα πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης του οποίου βασικό χαρακτηριστικό θα είναι η βιώσιμη ανάπτυξη. Οι περιοχές στόχοι είναι:

- Περιοχές που έχουν υιοθετήσει το πρότυπο του μαζικού τουρισμού
- Περιοχές που βρίσκονται στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής τους και μπορούν με τον ανάλογο προγραμματισμό να αποκτήσουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. [1]

Για την επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης σημαντικό ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Για το λόγο αυτό κρίνεται χρήσιμο να ορίσουμε πρώτα τις έννοιες αυτές.

Οι ειδικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στη ζήτηση και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής

υποδομής στις τουριστικές περιοχές που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των τουριστών της κάθε ειδικής μορφής.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών και χαρακτηρίζονται επίσης από την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου στη ζήτηση το οποίο συνδέεται με συγκεκριμένα θέματα όπως : φυσιολατρία, ταξίδια περιπέτειας, αθλητισμός, περιήγηση, περιβάλλον, γνωριμία με την τοπική παράδοση.

Στις εναλλακτικές μορφές οι τουρίστες επιλέγουν συχνά έναν τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού στον οποίο κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και η περιήγηση με μικρή ή ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού.

Επιπλέον, και στις εναλλακτικές μορφές καταγράφεται η ανάπτυξη μιας ειδικής υποδομής που εξυπηρετεί τους συγκεκριμένους τουρίστες. Τέλος, κοινός παρανομαστής, τόσο στη ζήτηση όσο και στην προσφορά των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αποτελεί ο σεβασμός της τοπικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής.

Οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τίθενται στις υπηρεσίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στα πλαίσια ενός προγραμματισμού που έχει δύο στόχους :

- Την προσφορά μεγαλύτερου αριθμού εξειδικευμένων υπηρεσιών που καλύπτουν τη ζήτηση ειδικών ομάδων τουριστών.

- Τη συγκρότηση ενός προτύπου ανάπτυξης που εντάσσεται ισόρροπα στην υπάρχουσα δομή, είτε βελτιώνοντας την υπάρχουσα δομή, είτε διαμορφώνοντας μια νέα παραγωγική δομή στον τουριστικό τομέα, όπου θα κυριαρχούν οι υποδομές και οι υπηρεσίες των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Στόχος είναι η διαμόρφωση μιας υποδομής προσφοράς, που θα ανταποκρίνεται σε διαφορετικούς τύπους ζήτησης και θα συμβάλλει στη βασική αρχή της βιωσιμότητας: *την ανατροφοδότηση της ανάπτυξης*. [2]

Τις δυο τελευταίες δεκαετίες, η εντυπωσιακή ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε πολλές περιοχές του κόσμου έχει συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός προτύπου, που συγκροτείται από υποδομές και υπηρεσίες που εξυπηρετούν αυτόν τον τύπο τουρισμού.

Το πρότυπο αυτό εντοπίζεται κυρίως σε περιοχές της υπαίθρου με πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το πρότυπο στηρίζεται στην ανάπτυξη μιας μόνον εναλλακτικής μορφής (π.χ. οικοτουρισμός), ενώ σε άλλες στην ανάπτυξη περισσοτέρων.

Σε ορισμένες περιπτώσεις η ανάπτυξη αυτού του προτύπου, σε σχέση με την τοπική παραγωγική, κοινωνική και περιβαλλοντική δομή, αποκτά μαζικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να έχει δυσμενείς επιπτώσεις, ιδιαίτερα σε οικολογικά και κοινωνικά «ευαίσθητες» περιοχές της υπαίθρου, όπου παρατηρείται μια μαζικοποίηση του εναλλακτικού τουρισμού.

Το γεγονός αυτό έρχεται σε αντίθεση με τον ουσιαστικό στόχο μιας τέτοιας ανάπτυξης : την ένταξη στην κοινωνική δομή της περιοχής με παράλληλη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Χρειάζεται λοιπόν ορθολογικός σχεδιασμός, προγραμματισμός, οργάνωση και διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης. [3]

6.2 Οικοτουρισμός

Οικοτουρισμός είναι το περιβαλλοντικά υπεύθυνο ταξίδι και η επίσκεψη σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές, με στόχο την απόλαυση και την εκτίμηση της φύσης και τυχόν πολιτιστικών στοιχείων του παρελθόντος και παρόντος. «Περιβαλλοντικά υπεύθυνο ταξίδι» είναι αυτό που προωθεί την προστασία της φύσης, ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις στο περιβάλλον και προάγει την ενεργό κοινωνικο – οικονομική συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών». [4]

Οικοτουρισμός στις προστατευόμενες περιοχές είναι ο τουρισμός που αναπτύσσεται στη φύση, ο οποίος, αντίθετα με το μαζικό τουρισμό, δεν υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα της περιοχής, ενώ ταυτόχρονα προωθεί την προστασία του φυσικού αρχικά, αλλά και του πολιτιστικού περιβάλλοντος και συμβάλλει στην τοπική οικονομία και στη διατήρηση της συνοχής του κοινωνικού ιστού. [5]

6.3 Ανάπτυξη του οικοτουρισμού

Η εμφάνιση και η δυναμική ανάπτυξη του οικοτουρισμού τις τελευταίες δύο δεκαετίες μπορεί να αποδοθεί στη σύγκλιση δύο ανεξάρτητων τάσεων :

- *Περιβαλλοντική προστασία*

Η διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης σε συνάρτηση με την περιβαλλοντική προστασία αποτελεί το πλαίσιο όπου εντάσσεται ο οικοτουρισμός. Έτσι λοιπόν γίνονται προσπάθειες για υλοποίηση αποτελεσματικών σχεδίων διαχείρισης των φυσικών περιοχών και πόρων και προάγουν τη φυσική και οικονομική βιωσιμότητα τους. Σχέδια μέσω των οποίων :

✓ λαμβάνονται ειδικά, εθνικής κλίμακας μέτρα οικονομικής πολιτικής, που εστιάζονται στην προστασία μεγάλης οικονομικής αξίας περιοχών αλλά

✓ και προωθούνται οικονομικά κίνητρα για τον τοπικό πληθυσμό, ώστε αυτός να προστατέψει και να διαχειριστεί σωστά τους φυσικούς πόρους της περιοχής του.

- *Μεταβολή της τουριστικής ζήτησης*

Προς την κατεύθυνση νέων μορφών διακοπών του πληθυσμού πολλών χωρών. Η νέα ζήτηση αφορά τουρίστες που επιθυμούν και επιδιώκουν να έχουν καλύτερη πληροφόρηση για τον τόπο που επισκέπτονται, ώστε να είναι πιο δραστήριοι στον τόπο προορισμού. Η τουριστική βιομηχανία, την ίδια στιγμή, αναγνωρίζει και ανταποκρίνεται σε μια τέτοια αλλαγή της ζήτησης, που

οφείλεται κυρίως στην πρωτοφανή αύξηση του ενδιαφέροντος, παγκοσμίως για το περιβάλλον. Επιπλέον, υπάρχει ενδιαφέρον για τα σύνθετα ζητήματα προστασίας οικοσυστημάτων, για τα απειλούμενα είδη και τις καταστροφές της πανίδας και χλωρίδας.

Ένα παρθένο και ελκυστικό περιβάλλον συνιστά το βασικό πλαίσιο διαμόρφωσης, ανάπτυξης και διάθεσης του τουριστικού προϊόντος και αποτελεί κύριο συστατικό στοιχείο του ίδιου του τουριστικού προϊόντος, η διαρκής ελκυστικότητα του οποίου αποτελεί προϋπόθεση για ευχάριστες διακοπές, αλλά και για ευρύτερα οικονομικά οφέλη από την αυξανόμενη ζήτηση. [6]

6.4 Αρχές οικοτουριστικής ανάπτυξης

Εντάσσοντας τον οικοτουρισμό στις υπηρεσίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης κρίνεται χρήσιμο να αναφερθούμε στις αρχές αλλά και τους στόχους της οικοτουριστικής ανάπτυξης με σκοπό να διερευνηθεί η συμβολή του.

Οι όροι και τρόποι ανάπτυξης των δραστηριοτήτων οικοτουρισμού :

- Δεν υποβαθμίζουν τους πόρους και αναπτύσσονται με τρόπο περιβαλλοντικά σωστό, πράγμα που συνεπάγεται την ευρύτερη δυνατή αποδοχή των ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν τους πόρους και αναγνώριση των ορίων ανάπτυξης και ορθής διαχείρισης τους.

- Διαμορφώνουν και προσφέρουν μακροπρόθεσμα συγκεκριμένα οφέλη σε ότι αφορά το δυναμικό σε πόρους μιας χώρας, τις τοπικές κοινότητες και την τουριστική βιομηχανία.
- Προσφέρουν άμεσες ή απευθείας και συχνά πρωτόγνωρες εμπειρίες στους τουρίστες / επισκέπτες, επιμορφωτικές / διαφωτιστικές, αλλά και ψυχαγωγικές.
- Προάγουν και ενθαρρύνουν την κατανόηση των εγγενών αξιών των περιβαλλοντικών πόρων, την ηθική υπευθυνότητα και τη σωστή συμπεριφορά, καθώς και ορισμένες μορφές εμπλοκής και συμμετοχής στις δραστηριότητες οικοτουρισμού.

6.5 Στόχοι οικοτουριστικής ανάπτυξης

Μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη του οικοτουρισμού θα πρέπει να επιδιώκει την υλοποίηση των ακόλουθων αντικειμενικών σκοπών :

- *Παροχή οικονομικο-κοινωνικών ωφελειών στις τοπικές κοινότητες ή συμβολή στην αύξησή τους.*

Τα έσοδα από τον οικοτουρισμό αλλά και οι επενδυτικές εισροές συμβάλλουν :

- √ στην τοπική οικονομία,
- √ στη βελτίωση τεχνικών και κοινωνικο-οικονομικών υποδομών και υπηρεσιών,

- √ προαγωγή της προστασίας και της αναβάθμισης φυσικών περιοχών και γενικότερα των ποικίλων τοπικών περιβαλλοντικών πόρων,
- √ παροχή και εξασφάλιση υπηρεσιών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης,
- √ προαγωγή και παροχή εμπειριών υψηλής ποιότητας στους επισκέπτες και τους ντόπιους κατοίκους,
- √ προαγωγή της περιβαλλοντικής διαχείρισης για την προστασία και ανάδειξη τοπικών περιβαλλοντικών αγαθών και πόρων.

- *Προαγωγή της προστασίας και της αναβάθμισης φυσικών περιοχών και γενικότερα των ποικίλων τοπικών περιβαλλοντικών πόρων.*

Αυτό επιτυγχάνεται με τη συμβολή των τουριστικών εσόδων και των επενδυτικών δαπανών, αλλά και με την ενεργή συμμετοχή ορισμένων ομάδων.

- *Παροχή και εξασφάλιση υπηρεσιών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης.*

Πρόκειται για υποδομές, υπηρεσίες και σχετικά προγράμματα που πραγματοποιούνται σε ειδικές περιοχές οικοτουρισμού με τη συμμετοχή τοπικών κοινοτήτων, οικολογικών οργανώσεων, σχολείων κλπ. Και αποσκοπούν στην καλύτερη δυνατή συνειδητοποίηση και εκτίμηση της σημασίας των φυσικών πόρων, όπως επίσης και στην προαγωγή αμοιβαίας κατανόησης, εμπιστοσύνης και καλών σχέσεων μεταξύ των διαφόρων ομάδων ντόπιων και επισκεπτών.

- *Προαγωγή και παροχή εμπειριών υψηλής ποιότητας στους επισκέπτες και τους μόνιμους κατοίκους. Βασική προϋπόθεση για να βιώσουν ή να αποκτήσουν τέτοιες εμπειρίες αποτελεί η υλοποίηση των προηγούμενων στόχων αλλά και η βελτίωση των συνθηκών και της ποιότητας ζωής σε ευρύτερο πλαίσιο.*
- *Προαγωγή της περιβαλλοντικής διαχείρισης για την προστασία / ανάδειξη τοπικών περιβαλλοντικών αγαθών και πόρων. Η υλοποίηση ενός τέτοιου στόχου πραγματοποιείται μέσω αποτελεσματικών δημόσιων και πολιτικών δράσεων αλλά και μέσω ενεργειών προάσπισης και στήριξης από ντόπιους κατοίκους και τουρίστες. [7]*

6.6 Σχεδιασμός οικοτουριστικού προγράμματος

Από τη στιγμή που λαμβάνεται η απόφαση για την οικοτουριστική ανάπτυξη, χρειάζεται να γίνει ένας ολοκληρωμένος σχεδιασμός δίχως τον οποίο δε θα πρέπει να προχωρεί η εκτέλεση μεμονωμένων έργων. Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης του σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης ενός προγράμματος οικοτουριστικής ανάπτυξης.

Θεωρούμε σκόπιμο να καταγράψουμε τα βασικά στάδια που πρέπει να περιλαμβάνει η διαδικασία όπως και να αναφερθούμε στο ζήτημα της φέρουσας ικανότητας.

6.7 Βασικά στάδια σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης οικοτουριστικού προγράμματος.

- Εκτίμηση της κατάστασης όσον αφορά την οικολογική σημασία της περιοχής, την τουριστική ανάπτυξη, την υποδομή και το καθεστώς προστασίας. Καθορισμός δυνατών και αδύνατων σημείων.
- Εκτίμηση κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης. Περιορισμοί και δυνατότητες συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στη σχεδιαζόμενη οικοτουριστική ανάπτυξη. Ο ρόλος της περιφέρειας, του κράτους και των διακρατικών οργανισμών.
- Προσδιορισμός της φέρουσας ικανότητας του τόπου.
- Προσδιορισμός επιθυμητού επιπέδου οικοτουριστικής ανάπτυξης. Με συμμετοχική διαδικασία που βασίζεται στην προηγούμενη κοινοποίηση των συμπερασμάτων και προτάσεων που προκύπτουν από τα προηγούμενα στάδια.
- Σχέδιο δράσης για να επιτευχθεί το επιθυμητό επίπεδο οικοτουριστικής ανάπτυξης. Με συμμετοχική διαδικασία, βασισμένη σε καλή προετοιμασία με διαφορετικά σενάρια ανάπτυξης. Το σχέδιο αυτό θα πρέπει να εντάσσεται στο γενικότερο αναπτυξιακό σχέδιο της περιοχής.
- Καθορισμός συστήματος αξιολόγησης. Η αξιολόγηση θα έχει στόχο την ποιοτική και ποσοτική εκτίμηση της οικοτουριστικής ανάπτυξης. Καίριος στόχος να μην υπερβαίνεται η φέρουσα ικανότητα.

- Καθορισμός φορέα υπευθύνου για την εφαρμογή και αξιολόγηση του σχεδίου δράσης. Η σαφήνεια στην κατανομή αρμοδιοτήτων για τη διαχείριση του οικοτουρισμού είναι κρίσιμης σημασίας.
  - Τακτική αναθεώρηση του σχεδίου βάσει των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης.
- [8]

6.8 Η έννοια της φέρουσας ικανότητας

Ο ακρογωνιαίος λίθος ενός σχεδίου για οικοτουριστική ανάπτυξη είναι ο καθορισμός της φέρουσας ικανότητας του τόπου. Η συζήτηση και η έρευνα γύρω από τη φέρουσα ικανότητα είναι τόσο μακρά όσο και η συζήτηση γύρω από την έννοια του οικοτουρισμού. Κατά γενική ομολογία, πρόκειται για ένα μέγεθος που προσδιορίζεται δύσκολα, γιατί η ίδια η έννοια της φέρουσας ικανότητας είναι πολυδιάστατη και, ως ένα βαθμό, ασαφής.

Ως φέρουσα ικανότητα μπορεί να οριστεί :

- Ο μέγιστος αριθμός επισκεπτών που μπορεί να δεχτεί ένας προορισμός χωρίς να προκαλείται υπερβολική υποβάθμιση του περιβάλλοντος και μείωση της απόλαυσης των επισκεπτών.
- Το όριο πέρα από το οποίο η προσέλευση των τουριστών θα αρχίσει να φθίνει επειδή ορισμένες «χωρητικότητες», όπως τις αντιλαμβάνονται οι τουρίστες,

έχουν ξεπεραστεί, κι έτσι ο συγκεκριμένος προορισμός παύει να είναι ελκυστικός. [9]

6.9 Προοπτικές ανάπτυξης του οικοτουρισμού

Όσο λιγότερο ανεπτυγμένος είναι ο τουρισμός σε μια περιοχή, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες ανάπτυξης του οικοτουρισμού.

Συνθήκες και προϋποθέσεις ανάλογες με αυτές που υπήρξαν στη Δαδιά και υπαγόρευαν την επιλογή του ολοκληρωμένου σχεδιασμού και της προώθησης του οικοτουρισμού είναι πιο πιθανό να συναντήσουμε σε περιοχές που δεν έχουν ήδη αναπτύξει τουρισμό. Επίσης, με δεδομένο ότι σήμερα οι τοπικές κοινωνίες φαίνεται να είναι περισσότερο ενημερωμένες και ώριμες να δεχθούν καθεστώς προστασίας, δε χρειάζεται ο οικοτουρισμός για την εξασφάλιση της αποδοχής. Πιθανόν η προώθηση του οικοτουρισμού να ενδείκνυται για άλλους λόγους όπως η ενίσχυση της τοπικής οικονομίας.

Ο διαχειριστικός φορέας πάντως, θα πρέπει να έχει αξιολογήσει ότι η ενεργός συμμετοχή του στην προώθηση του οικοτουρισμού είναι καίριας σημασίας για τη προστασία και την ήπια ανάπτυξη της περιοχής. [10]

6.10 Οι εμπλεκόμενες ομάδες για την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού.

- Οι επιχειρηματίες του τουρισμού
  - √ Ταξιδιωτικά γραφεία γενικού τουρισμού.
  - √ Ταξιδιωτικά γραφεία τουρισμού περιπέτειας – γραφεία οικοξεναγήσεων σε προστατευόμενες περιοχές.
  - √ Ιδιοκτήτες και διαχειριστές υποδομών φιλοξενίας και εστίασης.
- Οι τουρίστες.
- Οι ανεξάρτητοι φορείς που ασχολούνται με τη διαχείριση του περιβάλλοντος.
- Το κράτος και διακρατικοί φορείς.
- Η τοπική κοινωνία, τοπικές αρχές, εθελοντικές οργανώσεις, όλοι όσοι έχουν εισόδημα από τον τουρισμό, το σύνολο των κατοίκων της περιοχής. [11]

6.11 Η σημασία και η πολυπλοκότητα προσδιορισμού της οικοτουριστικής ζήτησης.

Ο προσδιορισμός της ζήτησης για οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι ιδιαίτερης σημασίας για τους ακόλουθους λόγους :

- Αν θεωρηθεί ο οικοτουρισμός ως ένα πιθανό εργαλείο για την τόνωση της οικονομίας κάποιων κοινοτήτων, είναι απαραίτητο, μέσω του προσδιορισμού

της ζήτησης, να καταστούν μετρήσιμα τα «μεγέθη οικονομικής τόνωσης» που είναι εφικτά. Επιπλέον, η γνώση του μεγέθους της ζήτησης βοηθά στο να διασφαλιστεί η συναίνεση, συνεργασία και συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών σε προγράμματα οικοτουριστικής ανάπτυξης.

- Η γνώση της ζήτησης για οικοτουριστικές δραστηριότητες είναι απαραίτητη για να διασφαλίζονται υποδομές για την υποστήριξή τους.
- Ο προσδιορισμός των επιπέδων της ζήτησης είναι σημαντικός, προκειμένου να οριστούν τα ανώτατα επιθυμητά όρια ανάπτυξης του, ανάλογα με τη φέρουσα ικανότητα των τόπων υποδοχής. Μπορεί επίσης να καταστεί σαφής η ανάγκη εφαρμογής συστημάτων διαχείρισης επισκεπτών και διεξαγωγής μελετών φέρουσας τουριστικής ικανότητας.
- Η οικοτουριστική ζήτηση προσδιορίζεται σε επίπεδο τόσο ποιοτικό όσο και ποσοτικό, έτσι ώστε μέσω της προώθησης του προϊόντος, να προσελκύεται το ποιοτικά και αριθμητικά επιθυμητό κοινό.

Ο ΟΟΣΑ αναφέρει ότι είναι ιδιαίτερα δύσκολο να οριστεί ή να μετρηθεί ο τουρισμός με ακρίβεια, έτσι στην περίπτωση του οικοτουρισμού η δυσκολία αυτή είναι μεγαλύτερη καθώς δεν είναι αντικειμενικά προσδιορισμένο το πως ορίζεται ο οικοτουρισμός.

Προκειμένου λοιπόν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα, δεν αρκεί να μετρηθεί ο αριθμός των αφίξεων σε οικοτουριστικούς προορισμούς αλλά επιβάλλεται βαθύτερη κατανόηση του τύπου της ζήτησης και των επιδράσεων της. Μια τέτοια

διαδικασία εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν σε κάθε συγκεκριμένη περιοχή.

Επιβάλλει επίσης, τη γνώση των οικοτουριστικών προορισμών, των προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών των προτιμήσεων των καταναλωτών, των χαρακτηριστικών των επισκεπτών, της αλληλεπίδρασης μεταξύ τουριστών και των τοπικών πληθυσμών που τους υποδέχονται. [12]

6.12 Ζήτηση για οικοτουρισμό

Ο διεθνής τουρισμός φύσης υπολογίζεται στο 7% του συνολικού τουρισμού. Περί τις 45 εκατ. αφίξεις διεθνώς υπολογίστηκαν το 1998, ενώ οι αντίστοιχες το 2010 υπολογίζονται σε 70 εκατ.

Στην Ελλάδα, ο οικοτουρισμός αφορά κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό, που επίσης παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, αλλά παραμένει μεσαίας κλίμακας. Στο Δάσος Λευκίμης- Σουφλίου, έναν οικοτουριστικό προορισμό που δημιουργήθηκε την τελευταία δεκαετία, οι ετήσιες αφίξεις φθάνουν τα 50.000 άτομα περίπου.

Τα μεγέθη αυτά βέβαια δε συγκρίνονται με αυτά του μαζικού τουρισμού. Δεν πρέπει κατά συνέπεια, να υπερεκτιμάται η δυνατότητα του οικοτουρισμού να αναζωογονήσει τις τοπικές οικονομίες στην ελληνική ύπαιθρο. Επειδή όμως παρουσιάζεται έντονη εποχικότητα στον εσωτερικό οικοτουρισμό και συγκέντρωση

σε συγκεκριμένα σημεία των προστατευόμενων περιοχών, πρέπει να προβλεφθεί ένα σύστημα τήρησης της φέρουσας ικανότητας. [13]

6.13 Η ζήτηση για οικοτουρισμό στην Ελλάδα

Στις έρευνες που πραγματοποιεί ο ΕΟΤ, περιγράφεται το προφίλ του «μεγάλου όγκου» του τουρισμού στην Ελλάδα, χωρίς να επιχειρείται η διεύρυνση σε βάθος της ζήτησης για ειδικότερες μορφές τουρισμού όπως ο οικοτουρισμός. Στις έρευνες αυτές επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών ελληνικών τουριστικών προορισμών έλκεται από το τρίπτυχο: ήλιος, αρχαία και θάλασσα, ενώ εξετάζονται άλλα στοιχεία της εσωτερικής και διεθνούς ζήτησης, που δε βοηθούν όμως στο να εξαχθούν συμπεράσματα για τις προτιμήσεις του κοινού για οικοτουρισμό.

Ένα θετικό στοιχείο που ανακύπτει μέσα από τις διαπιστώσεις τέτοιων ερευνών είναι το ότι το ευρύ τουριστικό κοινό κατανοεί και αναγνωρίζει την σημασία του φυσικού περιβάλλοντος και της προστασίας του, εκτιμά την ύπαρξη άφθαρτης εξοχής και «ανεξερεύνητων τόπων», όπως και τη σημασία της διαφύλαξης του ελληνικού χαρακτήρα και ύφους, εκτιμά δηλαδή στοιχεία και χαρακτηριστικά που είναι συνυφασμένα με την έννοια του οικοτουρισμού.

Για την καταγραφή της υπάρχουσας και της δυνητικής ζήτησης για οικοτουρισμό στην Ελλάδα απαιτείται εκτεταμένη έρευνα αγοράς προσανατολισμένη στο

συγκεκριμένο είδος τουρισμού. Μια τέτοια έρευνα θα πρέπει να εξετάζει συγκεκριμένα την ανταπόκριση του κοινού σε ένα τύπο διακοπών με τα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού. Επιπρόσθετα, η σκιαγράφηση της ζήτησης επιβάλλει και την εγκαθίδρυση ενός μηχανισμού συστηματικής συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών για τα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της τουριστικής κίνησης των περιοχών που παρουσιάζουν οικολογικό ενδιαφέρον.

Το ελληνικό οικοτουριστικό κοινό σταδιακά αυξάνεται, αλλά σε μικρότερο ποσοστό από αυτό του μαζικού τουρισμού. Τα τελευταία χρόνια, καθώς το προφίλ των ελληνικών διακοπών αλλάζει, οι διακοπές γίνονται περισσότερες φορές το χρόνο και είναι μικρότερης διάρκειας, ο οικοτουρισμός τουρισμός περιλαμβάνεται όλο και περισσότερο στο ετήσιο πρόγραμμα διακοπών των Ελλήνων. Όσον αφορά τη ζήτηση για ελληνικούς οικοτουριστικούς προορισμούς από αλλοδαπούς τουρίστες κυμαίνεται σε χαμηλά επίπεδα με αυξητικές όμως τάσεις.

Ο οικοτουρισμός στη χώρα μας ταυτίζεται συνήθως με τις χειμερινές ή ανοιξιότικες διακοπές σε ορεινά κυρίως οικοσυστήματα. Η διάρκεια των οικοτουριστικών εκδρομών εκτιμάται συνήθως από μια έως οκτώ μέρες και η επίσκεψη σε οικολογικά ενδιαφέρουσες περιοχές δεν συνδυάζεται απαραίτητα με παραμονή σ' αυτές.

Το κοινό που ενδιαφέρεται για οικοτουρισμό μπορεί να χαρακτηριστεί ως κοινό υψηλότερων απαιτήσεων για ποιότητα. Προερχόμενο από υψηλότερα του μέσου κοινωνικά στρώματα, αποτελείται από κατοίκους των αστικών κέντρων, στην πλειοψηφία 30-50 ετών και άνω του μέσου ελληνικού μορφωτικού και οικονομικού

επιπέδου. Πέραν των ιδιωτών, οι επισκέπτες είναι μαθητές και στελέχη εταιρειών που οργανώνουν ολιγοήμερες εκδρομές.

Οι περισσότεροι ειδικοί τουριστικοί πράκτορες απευθύνονται σε ελληνικό κοινό. Και εκείνοι που απευθύνονται σε αλλοδαπούς οικοτουρίστες αναφέρουν ότι υπάρχει μεγάλο υποψήφιο αγοραστικό κοινό στο εξωτερικό, το οποίο όμως για να προσελκυστεί απαιτείται δικτύωση με τους αντίστοιχους πράκτορες του εξωτερικού. [14]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001, σελ 80-82
2. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π., σελ. 84
3. Κοκκώσης Χάρης, και Τσάρτας Πάρις, ό.π., σελ. 87
4. Ceballos – Lascurain, H., Tourism, Ecotourism and Protected Areas, IUCN: Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 1996
5. Σβορώνου, Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές, WWF- Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Αθήνα 2003, σελ. 30
6. Κομίλης Παναγιώτης, Οικοτουρισμός – Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, Προπομπός, 2001, σελ. 44-45
7. Κομίλης Παναγιώτης, ό.π., σελ. 50
8. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Σχεδιασμός Δράσεων πιλοτικού Χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού, ΕΟΤ , 2000, σελ. 35
9. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, WWF Ελλάς, ό.π., σελ 36
10. Ε.Σβορώνου, ό.π., σελ 54
11. Ε.Σβορώνου, ό.π., σελ 76-81
12. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, WWF Ελλάς, ό.π., σελ. 41-2

13. Ε.Σβορώνου, ό.π., σελ. 86
14. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, WWF Ελλάς, ό.π., σελ. 42-3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναλύθηκαν παραπάνω, στο σημείο αυτό καταλήγουμε σε μερικά συμπεράσματα, που αφορούν στην επίτευξη βιώσιμου τουρισμού στην Ελλάδα.

Διαπιστώθηκε λοιπόν, πως η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αποτελεί τον όρο κλειδί για την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού στην Ελλάδα. Στο συμπέρασμα αυτό οδήγησε η πορεία, εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου, τόσο της προσφοράς όσο και της ζήτησης, με τις ταυτόχρονες επιπτώσεις του τουρισμού στις περιοχές όπου λαμβάνει χώρα. Θεωρείται λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικό, να συνειδητοποιηθεί το περιεχόμενο αλλά και η σημασία της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης ώστε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την προώθηση και εφαρμογή της.

Παρατηρώντας το περιεχόμενο των ορισμών της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά και τις κυρίαρχες παραμέτρους της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, διαπιστώνουμε πως για την επίτευξη της στον ελληνικό χώρο χρειάζεται :

- Να πραγματοποιηθεί ειδικός σχεδιασμός της τουριστικής ανάπτυξης, με στόχο την ισορροπία ανάμεσα στην κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον. Τουριστική ανάπτυξη δίχως σχεδιασμό δεν μπορεί να αποδώσει πόσο μάλλον όταν επιθυμούμε η ανάπτυξη αυτή να είναι βιώσιμη.

- Η τοπική κοινωνία των τουριστικών θέρετρων αλλά και των περιοχών εκείνων που θέλουν να ασχοληθούν με τον τουρισμό, χρειάζεται να ενημερωθεί και να συνειδητοποιήσει την κατάσταση, αλλά και τις προοπτικές που προσφέρει η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Επίσης, κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού, κρίνεται απαραίτητο να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες της τοπικής κοινωνίας, ο σημαντικός ρόλος που κατέχει, αλλά και να συνειδητοποιηθεί η συμβολή του τουρισμού στην ανάπτυξη της περιφέρειας.
- Ενίσχυση όλων των μέτρων που συμβάλλουν στις διαδικασίες ανατροφοδότησης της ανάπτυξης. Το μέτρο αυτό προϋποθέτει την παρατήρηση και έρευνα, προκειμένου να προσδιοριστούν τα μέτρα αυτά, αλλά και οι περιοχές στις οποίες χωρά περαιτέρω ανάπτυξη.
- Ειδικό θεσμικό πλαίσιο, που θα προωθεί τις διαδικασίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και την τοπική συμμετοχή. Δίχως το θεσμικό πλαίσιο, η ανάπτυξη κινδυνεύει να πραγματοποιηθεί χωρίς όρους και προϋποθέσεις και να οδηγήσει σε μη ανατρέψιμα αρνητικά αποτελέσματα.
- Να λάβουμε σοβαρά υπόψη το σημαντικό ρόλο του περιβάλλοντος για τον τουρισμό, ώστε να προχωρήσουμε στην προστασία και την αναβάθμισή του.
- Προώθηση μέτρων και πολιτικών, που συμβάλλουν στην προστασία και την ανάδειξη του τοπικού φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων και χρήσεις, που βασίζονται σε επιστημονικά θεμελιωμένες αρχές ως προς τη χρήση και ανανέωση πόρων.

- Χρήση των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως βασικού άξονα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης. Οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τίθενται στις υπηρεσίες της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης στα πλαίσια ενός προγραμματισμού που έχει στόχο τόσο την προσφορά μεγαλύτερου αριθμού εξειδικευμένων υπηρεσιών, που καλύπτουν τη ζήτηση ειδικών ομάδων τουριστών, όσο και τη συγκρότηση ενός προτύπου ανάπτυξης, που εντάσσεται ισόρροπα στην υπάρχουσα δομή.

Έπειτα από την ολοκλήρωση της παραπάνω μελέτης και τη διατύπωση των συμπερασμάτων αναφέρω, παρακάτω μερικά πεδία, που αφορούν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και προτείνονται για περαιτέρω έρευνα:

- Εντοπισμός και καταγραφή των περιοχών, όπου η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη θα λάβει χώρα και η ομαδοποίηση τους ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης τους, ώστε να προσδιοριστεί ο τρόπος ανάπτυξης.
- Κατάγραφή των χαρακτηριστικών των περιοχών καθώς και των ήδη υπάρχοντων προβλημάτων, ώστε να προσδιοριστούν τα μέτρα αντιμετώπισής τους, αλλά και να εντοπιστούν οι ιδιαιτερότητές τους, να προταθούν συγκεκριμένοι τρόποι διαχείρισης, αλλά και να αναδειχθούν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα.
- Μελέτη των μεταβαλλόμενων χαρακτηριστικών της τουριστικής προσφοράς αλλά και της ζήτησης, αλλά και πρόβλεψη της μελλοντικής τους πορείας προκειμένου να εντοπιστούν μέτρα ανατροφοδότησης της ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός: έννοιες, μεγέθη, δομές / Η ελληνική πραγματικότητα, Προπομπός, 2000
2. Βαρβαρέσος Στέλιος, Τουρισμός: οικονομικές προσεγγίσεις, Προπομπός, 2000
3. Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνική Επιτροπής για το «Πρώτο πολυετές πρόγραμμα υπέρ του Ευρωπαϊκού τουρισμού 1997-2000 PHILOXENIA», Βρυξέλλες, 26 Σεπτεμβρίου 1996
4. Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Στόχος η αειφορία, Λουξεμβούργο 1993
5. Ηγουμενάκης Νίκος, Τουριστική Πολιτική, Interbooks 1990
6. Ιστοσελίδα Ελληνικού οργανισμού τουρισμού www.gnto.gr
7. Κοκκώσης Χάρης και Τσάρτας Πάρις, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Κριτική, 2001
8. Κομίλης Παναγιώτης, Νίκος Βαγιόνης, Τουριστικός Σχεδιασμός, Μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης, Προπομπός, 1999
9. Κομίλης Παναγιώτης, Οικοτουρισμός – Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης, Προπομπός, 2001
10. Σβωρώνου Ελένη, Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού και του Τουρισμού σε Προστατευόμενες Περιοχές, WWF- Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, 2003
11. Υπουργείο Ανάπτυξης, Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού, Σχεδιασμός Δράσεων πιλοτικού Χαρακτήρα για την Ανάπτυξη του Οικολογικού Τουρισμού, ΕΟΤ , 2000

1. Buchholz R., Principles of Environmental Management, . The Greening of Business, Prentice Hall, Inc., 1998
2. Ceballos – Lascurain, H., Tourism, Ecotourism and Protected Areas, IUCN: Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 1996
3. Economic and Social Council- Commission on Sustainable Development, Tourism and Sustainable Development- Tourism and Economic Development, United Nations, 19-30 April 1999
4. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, Tourism and Sustainable Development- Tourism and Environmental Protection, United Nations, 19-30 April 1999
5. Economic and Social Council-Commission on Sustainable Development, Commission on Sustainable Development, Tourism and Sustainable Development - Report of the Secretary - General, United Nations, 19-30 April 1999
6. Kousis M., “Tourism and the Environment : a social Movements perspective”, Annals of Tourism Research, Vol. 27, No. 2, 2000
7. O’Riordan T., Environmental Science for Environmental Management, Prentice Hall, 2000
8. United Nations Commission on Sustainable Development, Decision 7/3. Tourism and sustainable development, New York 19-30 April 1999